

ANTECKNINGAR OM PRONOMINAS BRUK

HOS

NOËL DU FAIL

JÄMFÖRDT MED DERAS SYNTAX UNDER FRANSKA SPRÅKETS
OLIKA PERIODER.

AKADEMISK AFHANDLING,

SOM MED TILLSTÅND AF

VIDTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I LUND

HUMANISTISKA SEKTION

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES Å AUDITORIET N:o 6

ONSDAGEN DEN 28 MAJ 1890 KL. 10 F. M.

AF

O. P. BEHM,

FIL. D:R, ADJUNKT VID GÖTEBORGS HÖGRE LATINLÄROVERK.

GÖTEBORG.

GÖTEBORGS HANDELSTIDNINGS AKTIEBOLAGS TRYCKERI.
1890.

Inledning.

Om Noël du Fails lif och verksamhet har man endast mycket knapphändiga och torftiga upplysningar. Han tillhörde en gammal fattig och obemärkt adelssläkt och föddes omkring 1520 på arfgodset Château-Létard, beläget vid den vackra floden Seiche 3 mil söder om Rennes. Efter att ha studerat någon tid i Paris deltog han såsom frivillig i fälttåget till Italien 1543—1544 och besökte Rom och Venedig. Återkommen till Frankrike studerade han juridik i 3 år vid olika universitet. Därefter utgaf han i Lyon år 1547 *Les Propos Rustiques de Maistre Leon Ladulfi Champenois*.*) 1548 då han såsom advokat uppehöll sig i Rennes utgaf han *Baliverneries ou Contes Nouveaux d'Eutrapel autrement dit Leon Ladulfi*. 1553 blef han utnämnd till domare i presidialrätten i nyssnämnda stad, den 14 Okt. 1571 till parlamentsråd. 1579 utgaf han *Mémoires recueillis et extraits des plus notables et solennels arrests du Parlement de Bretagne, devisez en trois livres*, och mot slutet af 1585 första upplagan af *Les Contes et Discours d'Eutrapel, par le feu seigneur de la Herissaye*,**) *gentilhomme breton*. Han tog afsked från sitt ämbete den 12:te April 1586 och dog den 7:de Juli 1591. De båda förstnämnda af hans arbeten äro realistiska, men godmodiga och naiva skildringar af landtlifvet i Bretagne, framställda under formen af samtal. Stilen lämnar åtskilligt att önska. Perioderna äro ofta mycket långa och invecklade, så att det är svårt att fatta sammanhanget. I hans sista arbete däremot, som är en sarkastisk, dräpande kritik af samtidens missförhållanden, särskildt inom kyrkan och domarekåren, finner man mycket större reda och klarhet i framställningen. — Äfven om Noël du Fail således ej kan anses för en af 1500-talets förnämsta författare, är han dock tillräckligt framstående för att förtjäna mera uppmärksamhet än hvad hittills varit fallet. Hans språkbruk har, synes det, endast G. F. Günther gjort till föremål för en vetenskaplig undersökning. Denna, som man finner i 11:te bandet af Herrigs Archiv, är dock ytterst knapphändig, i det dess 1:sta del, Grammatische Bemerkungen, inskränker sig till 7 sidor, dess senare, Glossarium, till 28. Det har därför syntts lämpligt att söka något utförligare än nyssnämde författare gjort redogöra för Noël du Fails språk. Början göres med pronominas syntax. Det var min afsigt, då arbetet börjades, att på samma gång äfven utgifva en redogörelse för verbets syntax, hvaröfver anteckningar blifvit gjorda. Detta har dock icke varit möjligt. Så mycket må dock här anmärkas att författaren i synnerhet med afseende på användningen af inf. (mycket vidsträckt bruk af ren inf. samt inf. föregången af pour) och participium pres. erbjuder mycket af stort intresse för språkforskaren. — Vid denna afhandlings utarbetande har begagnats följande edition: *Oeuvres facétieuses de Noël du Fail, seigneur de la Herissaye, gentilhomme breton, revues sur les Editions originales et accompagnées d'une Introduction, de Notes et d'un Index philologique, historique et anecdotique, par J. Assézat. Tome I. Propos*

*) Leon Ladulfi är anagram af Noël du Fail. **) Detta namn antog han efter ett af de gods han erhöll genom sitt giftermål med Jeanne Perraud.

rustiques de maistre Leon Ladulfi, Baliverneries ou Contes nouveaux, Contes et Discours d'Eutrapel (Chapitres I à X). Tome II. Contes et Discours (Fin), Appendice et Index. Paris. Paul Daffis, Editeur-Propriétaire de la Bibliothèque elzévirienne. 7, rue Guénégaud. 1874.

De originalupplagor, på hvilka Assézat grundat sin publikation, äro, af *Les Propos Rustiques*: de af Estienne Groulleau och Jean de Tournes utgifna, af hvilka den förstnämdes trycktes i Paris 1548, den senares i Lyon 1549; af *Baliverneries*: S. W. Singers, utgifven i Chiswick 1815 och grundad på en edition af Groulleau (1548); af *Contes et Discours*: Noël Glamets, utgifven i Rennes 1585. 1878 utgaf A. de la Borderie på Alphonse Lemerres förlag en ny upplaga af *Les Propos Rustiques*, grundad på den äldsta originaltexten, utgifven 1547. A. de la Borderie har visat, att de af Assézat begagnade editionerna innehålla åtskilliga förändringar af den ursprungliga texten och tillägg, hvilka ej härröra från författaren utan från en interpolator. För dessa, som han fränskilt, har han redogjort, dels i inledningen, dels i ett särskildt kapitel, Interpolations. Arthur de la Borderie har följt den riktiga principen att troget återgifva originalupplagans ortografi, hvilket Assézat icke har gjort. En jämförelse mellan texten i Assézats och de la Borderies upplagor visar ytterst få afvikelser i afseende på pronominas bruk. De äro anmärkta, dels i själfva afhandlingen, dels i Tillägg och Rättelser, på hvilka jag anhåller att härmed särskildt få fästa uppmärksamheten.

Göteborg den 16 Maj 1890.

O. P. BEHM.

Rättelser och tillägg.

Sid. 4, rad. 8 uppfifrån tillägges efter vanligt: Radisch anför pag. 41 3 ex. därpå hos Rabelais.

» » tillägges i noten ⁶⁾: Lücking § 246, 2.

» 6 » efter § 13 följ. §:

y utsättes icke i de opersonliga uttrycken *n'a pas longtemps* I 275, 323. II 149, 241, 264. *n'a pas longuement* II 163. *n'avoit pas longuement* II 139. Bruket att i dylika fall utsätta ett pleonastiskt y, hvilket i moderna frn är nödvändigt, uppstod redan tidigt i språket, men blef väl ej regel förrän i 17:de århundradet.¹⁾ Palsgrave anmärker att y stundom fattas i il y a. Så finner man hos Voiture: *Voilà ce que je devois vous avoir écrit il a longtemps*. Enligt Mätzner är bruket ännu vacklande i provençalskan. Enligt Lücking utsattes y icke framför *irai, irais* t. ex. *Je ne ferais pas cela, quand il irait de tout mon bien*.²⁾

» 7, rad. 5 uppfifr. står: inf., läs: imp.

» 8, § 16 bör exemplet, *Ce qu'à luy accordé*, utgå, emedan det saknas i äldsta originalupplagan och är en ändring af interpolatorn för *Quelles choses ly accorderent*. I slutet af samma § tillägges: Härifrån undantagas några i språket kvarstående arkaismer ss. *pour des raisons à moi connues, à toi permis* (se Storm, Franska Talöfningar sidd. 101, 102).

» » noten ²⁾ står: Ecl., läs: Observ.

» 9 tillägges i slutet af § 19 efter 309: Storm, Talöfningar sid. 115.

» 12 tillägges efter § 33 följ. §:

Leur förekommer, liksom i gammalfrn, oböjdt i följ. exempel (Lemerres edition):

leur aages sid. 14. *leur familles* sid. 117. Ehuru det moderna bruket redan i 14:de årh. var allmänt, upphörde dock det gamla ej förrän ganska sent. Enstaka exempel därpå träffas nämligen äfven hos andra författare tillhörande 16:de årh. t. ex. Amyot, som äfven omvändt någon gång använder *leurs* för *leur* t. ex. *ceux mesmes qui sont de leurs propre espece*, samt i 17:de årh.³⁾

» 15, rad. 12 nedifr. står: är främmande, läs: icke är alldeles främmande t. ex. *Il a ce mérite d'être un orchestre en raccourci* (Revue des Deux Mondes).

» 25, rad 10 nedifr. står: Så ofta, läs: Ce que ss. nom. träffas ofta.

» 28, rad. 16 uppfifr. tillägges efter qui: med prep.

» 33 tillägges i slutet af § 82 b): I moderna frn sättes même efter vissa tidsord ss. jour och soir, då det är betonadt = »redan samma,» t. ex. *il partit le jour même*.

» 36 tillägges efter § 90 följ. §:

Quelconque är ställdt före sitt subst., hvilket icke brukas i moderna frn:⁴⁾ *sans quelconque passetemps* (Lemerres ed. sid. 66).

Jfr i gfrn: *Te vueil amonester, qu'exconque bien tu commences, que tu ... requires Dieu qu'il le parface*. Trad. de la Règle de S. Benoît.⁵⁾

¹⁾ Jfr Mätzner I § 250, H. A. Bd 49 p. 181, Jung 21, Gräfenberg 38, Haase, Fr. S. § 10. ²⁾ Lücking § 216, 4. 1). ³⁾ Jfr Gessner I 20, Jung 26. ⁴⁾ Hölder § 156, 3. ⁵⁾ Mätzner II 369.

rustiques de maistre Leon Ladulfi, Baliverneries ou Contes nouveaux, Contes et Discours d'Entrapel (Chapitres I à X). Tome II. Contes et Discours (Fin), Appendice et Index. Paris. Paul Daffis, Editeur-Propriétaire de la Bibliothèque elzévirienne. 7, rue Guénégaud. 1874.

De originalupplagor, på hvilka Assézat grundat sin publikation, äro, af *Les Propos Rustiques*: de af Estienne Groulleau och Jean de Tournes utgifna, af hvilka den förstnämdes trycktes i Paris 1548, den senares i Lyon 1549; af *Baliverneries*: S. W. Singers, utgifven i Chiswick 1815 och grundad på en edition af Groulleau (1548); af *Contes et Discours*: Noël Glamets, utgifven i Rennes 1585. 1878 utgaf A. de la Borderie på Alphonse Lemerres förlag en ny upplaga af *Les Propos Rustiques*, grundad på den äldsta originaltexten, utgifven 1547. A. de la Borderie har visat, att de af Assézat begagnade editionerna innehålla åtskilliga förändringar af den ursprungliga texten och tillägg, hvilka ej härröra från författaren utan från en interpolator. För dessa, som han frånskilt, har han redogjort, dels i inledningen, dels i ett särskildt kapitel, *Interpolations*. Arthur de la Borderie har följt den riktiga principen att troget återgifva originalupplagans ortografi, hvilket Assézat icke har gjort. En jämförelse mellan texten i Assézats och de la Borderies upplagor visar ytterst få afvikelser i afseende på pronominas bruk. De äro anmärkta, dels i själfva afhandlingen, dels i Tillägg och Rättelser, på hvilka jag anhåller att härmed särskildt få fästa uppmärksamheten.

Göteborg den 16 Maj 1890.

O. P. BEHM.

Rättelser och tillägg.

Sid. 4, rad. 8 uppifrån tillägges efter vanligt: Radisch anför pag. 41 3 ex. därpå hos Rabelais.

» » tillägges i noten ^o): Lücking § 246, 2.

» 6 » efter § 13 följ. §:

y utsättes icke i de opersonliga uttrycken *n'a pas longtemps* I 275, 323. II 149, 241, 264. *n'a pas longuement* II 163. *n'avoit pas longuement* II 139. Bruket att i dylika fall utsätta ett pleonastiskt y, hvilket i moderna frn är nödvändigt, uppstod redan tidigt i språket, men blef väl ej regel förrän i 17:de århundradet.¹⁾ Palsgrave anmärker att y stundom fattas i il y a. Så finner man hos Voiture: *Voilà ce que je devois vous avoir écrit il a longtemps*. Enligt Mätzner är bruket ännu vacklande i provençalskan. Enligt Lücking utsattes y icke framför *irai, irais* t. ex. *Je ne ferais pas cela, quand il irait de tout mon bien*.²⁾

» 7, rad. 5 uppifr. står: inf., läs: imp.

» 8, § 16 bör exemplet, *Ce qu'à luy accordé*, utgå, emedan det saknas i äldsta originalupplagan och är en ändring af interpolatorn för *Quelles choses ly accorderent*. I slutet af samma § tillägges: Härifrån undantagas några i språket kvarstående arkaismer ss. *pour des raisons à moi connues, à toi permis* (se Storm, Franska Talöfningar sidd. 101, 102).

» » noten ²⁾ står: Ecl., läs: Observ.

» 9 tillägges i slutet af § 19 efter 309: Storm, Talöfningar sid. 115.

» 12 tillägges efter § 33 följ. §:

Leur förekommer, liksom i gammalfrn, oböjdt i följ. exempel (Lemerres edition):
leur aages sid. 14. *leur familles* sid. 117. Ehuru det moderna bruket redan i 14:de årh. var allmänt, upphörde dock det gamla ej förrän ganska sent. Enstaka exempel därpå träffas nämligen äfven hos andra författare tillhörande 16:de årh. t. ex. Amyot, som äfven omvändt någon gång använder *leurs* för *leur* t. ex. *ceux mesmes qui sont de leurs propre espece*, samt i 17:de årh.³⁾

» 15, rad. 12 nedifr. står: är främmande, läs: icke är alldeles främmande t. ex. *Il a ce mérite d'être un orchestre en raccourci* (Revue des Deux Mondes).

» 25, rad 10 nedifr. står: Så ofta, läs: Ce que ss. nom. träffas ofta.

» 28, rad. 16 uppifr. tillägges efter qui: med prep.

» 33 tillägges i slutet af § 82 b): I moderna frn sättes même efter vissa tidsord ss. jour och soir, då det är betonadt = »redan samma,» t. ex. *il partit le jour même*.

» 36 tillägges efter § 90 följ. §:

Quelconque är stäldt före sitt subst., hvilket icke brukas i moderna frn:⁴⁾ *sans quelconque pasetemps* (Lemerres ed. sid. 66).

Jfr i gfrn: *Te vueil amonester, qu'exconque bien tu commences, que tu ... requires Dieu qu'il le parface*. Trad. de la Règle de S. Benoît.⁵⁾

¹⁾ Jfr Mätzner I § 250, H. A. Bd 49 p. 181, Jung 21, Gräfenberg 38, Haase, Fr. S. § 10. ²⁾ Lücking § 216, 4. 1). ³⁾ Jfr Gessner I 20, Jung 26. ⁴⁾ Hölder § 156, 3. ⁵⁾ Mätzner II 369.

Förteckning

på de arbeten, som rådfrågats vid utarbetandet af denna undersökning, tillika med angifvande af begagnade förkortningar.

- Ayer = Grammaire comparée de la langue française par C. Ayer. Quatrième édition. Paris 1885.
 Benoist = De la syntaxe française entre Palsgrave et Vaugelas par Antoine Benoist. Paris 1877.
 Bescherelle = Dictionnaire National par M. Bescherelle aîné. Onzième éd. 1865.
 Brunot = Grammaire historique de la langue française par Ferdinand Brunot. Paris 1887.
 Darmesteter = Le seizième siècle en France par MM. A. Darmesteter et A. Hatzfeld. Paris 1878.
 Dembski = Montaigne und Voiture von Max Dembski aus Soldau. 1888.
 Diez = Grammatik der romanischen Sprachen von Fr. Diez. Zweite Ausgabe. Bonn 1860.
 Ecl. = L'éclaircissement de la langue française par Jean Palsgrave, publié par F. Génin. Paris 1852.
 Gessner = Zur Lehre vom franz. Pronomen. 2. Auflage. Berlin 1885.
 Giesecke = Die Demonstrativa im Altfranzösischen mit Einschluss des XVI. Jahrhunderts von A. Giesecke. Sondershausen 1880.
 Glaun., H. A. = Versuch über die syntaktischen Archaismen bei Montaigne von Fr. Glauning, Herrigs Archiv, Band 49, Braunschweig 1872.
 Godefroy = Lexique comparé de la langue de Corneille par Frédéric Godefroy, Paris 1862.
 Grosse, H. A. = Syntaktische Studien zu Jean Calvin, Herrigs Archiv, Band 61.
 Gräfenberg = Beiträge zur französischen Syntax des XVI. Jahrhunderts von Dr Selly Gräfenberg. Erlangen 1885.
 Haase, Fr. S. = Französische Syntax des XVII. Jahrhunderts von A. Haase. Oppeln und Leipzig 1888.
 Haase, Garnier = Zur Syntax Robert Garniers von A. Haase. Heilbronn 1885.
 Haase, Pascal = Bemerkungen über die Syntax Pascals, i Zeitschrift für neufranzösische Sprache und Litteratur. Band IV. Oppeln 1882.
 Haase, S. U. = Syntaktische Untersuchungen zu Villehardouin und Joinville von A. Haase. Oppeln 1881.
 Hellgrewe = Syntaktische Studien über Scarrons Le Roman Comique von W. Hellgrewe. Jena 1887.
 Hölder = Grammatik der französischen Sprache von Otto Hölder. Stuttgart 1865.
 Jung = Syntax des Pronomens bei Amyot von Fr. Jung. Jena 1887.
 Köhler = Syntaktische Untersuchungen über Les quatre livres des Rois von Dr G. Köhler. Erlangen 1888.
 Larousse = Grammaire supérieure par P. Larousse, Paris 1880.
 Lidforss = Observations sur l'usage syntaxique de Ronsard et de ses contemporains par W. E. Lidforss. Norrköping 1865.
 Ling = Recherches sur les pronoms français dans la dernière moitié du XIV siècle par Axel Ling. Gothenbourg 1874.

- List = Syntaktische Untersuchungen über Voiture von W. List, i Französische Studien, I 1, utg. af G. Körting och E. Koschwitz. Heilbronn 1881.
- Littre = Dictionnaire de la langue française, abrégé du dictionnaire de E. Littré par A. Beaujean. Paris 1875.
- Lücking = Französische Grammatik von D:r G. Lücking. 2. Ausgabe. Berlin 1883.
- Ménage = Observations sur la langue française. Paris 1675.
- Mätzner = Syntax der neufranzösischen Sprache von E. Mätzner. Berlin 1843.
- Nfrz. Zschr. VIII. = Zeitschrift für neufranzösische Sprache und Litteratur, herausgegeben von D:r D. Behrens und D:r H. Koerting. Oppeln und Leipzig 1886.
- Nordström, Obs. = Observations sur la langue et la versification de Mathurin Regnier par Thor Nordström. Lund 1870.
- Plattner = Französische Schulgrammatik von Ph. Plattner. Zweite Auflage. Karlsruhe 1887.
- Ploetz = Nouvelle grammaire française basée sur le latin par C. Ploetz. Berlin 1883.
- Procop = Syntaktische Studien zu Robert Garnier von H. Procop. Eichstätt 1885.
- Radisch = Die Pronomina bei Rabelais, von Georg Radisch. Leipzig 1878.
- Raumair, Clary = Über die Syntax des Robert von Clary, von D:r Arthur Raumair. Erlangen 1884.
- Raumair, H. de Valenc. = Über die Syntax Heinrichs von Valenciennes, von D:r Arthur Raumair. Würzburg 1888.
- Rem. = Remarques sur la langue Française avec des Notes de Messieurs Patru et Th. Corneille. Paris 1738.
- Ringenson = Studier öfver verbets syntax hos Blaise de Monluc, af C. A. Ringenson. Upsala 1888.
- Robert = Questions de grammaire et de langue françaises élucidées par C. M. Robert. Amsterdam. C. L. Brinkman.
- Schmidt = Das Pronomen bei Molière, von H. Schmidt. Kiel 1885.
- Schumacher = Zur Syntax Rustebuefs, von E. Schumacher. Kiel 1886.
- Siede = Syntaktische Eigentümlichkeiten der Umgangssprache weniger gebildeter Pariser beobachtet in den Scènes populaires von Henri Monnier, von J. Siede. Berlin 1885.
- Storm = Franska Talöfningar af Joh. Storm. Sthlm 1887.
- Tobler = Vermischte Beiträge zur Französischen Grammatik von Adolf Tobler. Leipzig 1886.
- Zschr. I = Die Syntax des Commynes von A. Stimming, i Zeitschrift für Romanische Philologie, Bd I, utg. af G. Gröber. Halle 1877.
- Zschr. V = Syntaktische Studien zu Froissart von E. Ebering, i Gröbers Zeitschrift V. Halle 1881.
- Med I betecknas vid exemplen på Noël du Fails språkbruk 1:sta delen af den begagnade upplagan, med II den 2:dra. Genom de bredvid stående siffrorna hänvisas till sidan. Öfriga förkortningar torde ej behöfva någon förklaring.

I.

Personal- och Reflexivpronomen.

En och y.

§ 1.

I 16:de årh. var det ännu mycket brukligt att liksom i frn utlämna pers. pronomen, då det var subjekt, såvida ej tydligheten fordrade dess utsättande.¹⁾ Oftast egde detta utlämnande rum i en underordnad sats eller den andra af 2 koordinerade satser, någon gång i början af en mening. Bruket ogillades²⁾ af somliga grammatici såsom Garnier, H. Estienne och Ramus (hvilken dock godkände det i svar). Andra åter ansågo det berättigadt.

Bruket hos Noël du Fail är följande. *Je, nous, il* (mask.), *ils, elle* och *elles* utsättas vanligen; dock gifvas många undantag för de 4 förstnämnda formerna. *Elle* har jag funnit utlämnadt endast på 2 ställen, *elles* på ett. *Tu* utsättes alltid; *vous* utsättes och utlämnas nästan lika ofta. Dock bör anmärkas att i vissa delar det förra bruket är öfvervägande, i andra åter det senare.

Det *neutrala il* utlämnas vanligen vidopers. verb samt estre och adj., då det logiska subjektet är en attsats. Vidopers. verb. och inf. samt vid *y avoir* och subst. utlämnas och utsättes det ungefär lika ofta. — Ex.

1:sta personen.

Et puis bien dire I 26. *la plus grande occasion et plus évident argument que puisse dire* *et ne scay autre raison* I 29. *et aimerois* I 241. *où trouvoy* I 11. *je crois que ne mentirois point* I 13. *Non ay* I 295. *comme celui qui souffre que devenions* I 28. *auxquelz plus continuellement sommes duitz d:o. que si sommes* I 30. *et en avons veu, et verrons encore* I 245, m. fl.

2:dra personen.

Et à celle fin que mieux entendiez I 28. *Puis lians vos Boeufs au joug ... allez au champ. Et là avez le passetemps de mille oyseaux* I 31. *et celles que ne daignez menger, portez aux villes vendre et de l'argent, en avez quelque beau bonnet rouge* I 33. *allez voir à vos pieges, que avez tenduz s.s. et pensez bien* II 88. *comme orrez* II 113.

Andra ex. i 1:sta delen pp. 244, 259, 260, 266, 269, 280, 286, 294, 295, 311, 312, 319, i 2:dra delen: pp. 34, 55, 68, 106, 108, 123, 174 m. fl.

3:dje pers. sg. mask.

Sur le champ faisoit despescher lettres patentes à celui qu'il avoit choisi sur sondit roole. 233 I. *s'en alla un beau matin au bois, où il coupa de toutes sortes et especes d'arbres*

¹⁾ Gessner 13, Jung 5, Lidforss 38, Radisch 20, Benoist 120. ²⁾ Haase Fr. S. § 8 anm., Benoist 121.

I 244. *jamais ne payoit rien* 258 I. *bien conseilloit* II 45. *Plusieurs fois fut accusé* II 60. *prent un verre, duquel ... se versa de l'eau, et lava ses mains, puis bragardement se mit à manger* II 82.

Andra ex. i 2:dra delen pp. 73, 81, 84, 92, 93, 104, 114, 117 m. fl.

3 pers. pl. mask.

Et avoient cela I 30. *se resolurent* II 13. *aussi s'en sont depuis allez comme ils estoient venus* II 54. *et ja commençoient* II 113.

Andra ex. i 2:dra delen pp. 71, 72, 74, 93, 191, 256.

3 pers. sg. och pl. fem.

Jamais ne s'est couchee avec moy I 29. *comme elle dansoit en la main d'un Grand ...*, *commença à gehenner et estreindre les fesses* II 185. *et là se donneront le bon jour* I 287.

3 pers. neutr.

Si bon leur semble 288 I. *et ainsi fut jugé* II 112. *Me souvient d'un President* II 85. *vray que* II 99, 136, 311, 317. *Est estrange que* II 218. *Faut croire que* II 182. *semble que* II 303. *y a confiscation* II 6. *n'y avait plus moyen dire* II 26. *y avoit un certain Monsieur* II 80. *où y avoit une garce en mue* II 195. *faut penser* II 155. *se peut penser* II 172. *et faut donner ordre* II 223. *et si falloit passer* II 91. Exempel för öfrigt på nästan hvarje sida.

Under 17:de årh. blef det regel att utsätta subjektsprominet. Dess utelämnande anses af Vaugelas såsom ett fel.¹⁾ Flera af de mest framstående författarne begagnade sig dock ofta af den gamla friheten såsom Voiture²⁾ (dock endast i poesi), Pascal³⁾ (endast med afseende på 3:dje pers., isht det pers. il), Molière,⁴⁾ Balzac, Racine, och isynnerhet Lafontaine och Malherbe.⁵⁾ Numera är bruket inskränkt till imperativen och vissa stående talesätt⁶⁾ ss de là vient, n'importe m. fl., samt förekommer för öfrigt i talspråket (särskildt barnspråket).⁷⁾ I Alphonse Daudets i år utgifna pjes, *La lutte pour la vie*, finner man t. ex. i scène VII följ. yttrande af Paul Astier: *Je sais ... maison Caussade, pendules et bronzes d'art, 18, rue de la Perle ... Connais l'histoire.*

§ 2.

Såsom objekt utelämnades i flrn och äfven ofta i 16:de årh. ack. formerna *le, la, les*.⁸⁾ Hos Noël du Fail förekommer denna ellips före inf. i följ. exempel:

Qui acheta une Escarboncle soixante mille escus, pour donner à certaine personne I 308. *Je m'en vois à la ville me deffaire de ces deux bestes, pour payer le Duc: l'une, monstrant sa femme, en souspirant, pour mettre en service: et l'autre, c'estoit son coq, pour vendre d'o. et celles que ne daignez menger, portez aux villes vendre* I 33. *Elle ne sachant que les accusez en ce cas forgent toutes sortes d'injures qu'ils s'entre-aprennent et tiennent eschole par ensemble, pour jetter à la face des temoins* II 173.

Vanligen var det då ett *lui* eller *leur* följde⁹⁾ som man tillät sig denna ellips, för att, såsom Vaugelas antager, undvika missljud.¹⁰⁾ I andra fall, såsom det nyss anförda, tycks den ha varit mindre bruklig. Benoist¹¹⁾ anför ett exempel hemtadt från Voiture, Jung¹²⁾ 3 från Amyot¹³⁾, och Haase lika många från Vaugelas samt 1 från Fléchier.¹³⁾ Ellipsen före *lui* och *leur* ogillades såsom ett fel af Vaugelas, Th. Corneille, Patru och akademien. För att undvika missljud föreslår

¹⁾ Rem. III 406. ²⁾ List 4. ³⁾ Haase, Pasc, 135. ⁴⁾ Schmidt 5. ⁵⁾ Haase, Fr. S. 9—12. ⁶⁾ Gessner I 13, Lücking § 273 Anm. 2, § 526 o. p. 389, noten ²⁾. ⁷⁾ Siede 18, 19. ⁸⁾ Gessner I 18, Jung 8, Radisch 21. ⁹⁾ Gessner I 18. ¹⁰⁾ Vaugelas, Rem. I 161, 162. ¹¹⁾ Benoist 132. ¹²⁾ Jung 8. ¹³⁾ Haase Fr. S. 5.

Corneille att välja en annan vändning, äfven om det stundom är svårt, såvida man vill skrifva naturligt. Folkspråket har bevarat den gamla friheten så till vida att vid verba dicendi¹⁾ utelämnas det *neutrala le*.

§ 3.

Predikativt *le* utelämnas någon gång. T. *ex. parce que la grace de ma parole libre et volontaire n'est accompagnée de l'autorité et poids que peut estre vous y souhaiteriez, il ne doit estre prins pour content qu'elle soit, avant estre cogueue plus amplement* II 115. *lequel estoit persécuté de la goutte autant qu'homme de son mestier pouvoit estre.* I 279. Jung anför exempel härpå hos Amyot.²⁾

I 17:de årh. var denna ellips vanlig, då satsen var *jakande* t. *ex. on n'a jamais vu d'homme plus amoureux qu'il étoit.*³⁾ Th. Corneille anser att den ej bör tillåtas annat än då subjektet är *il* eller *elle*,⁴⁾ och att det alltid är bäst att utsätta *le*. Är verbet *nekande* ss i *quand je ne serois pas votre serviteur, comme en effet je ne le suis pas*, fordrar han bestämdt att det utsättes.

Nu för tiden är *le* i jämförelsesatser fakultativt.⁴⁾

§ 4.

Obetonad*) *nom.* form användes för betonad endast I 155: *et je, pauvre vilain, estois ...*

Detta bruk var ännu rätt vanligt i 16:de årh. Jung citerar (p. 7) 7 *ex.* från Amyot. I 17:de årh. upphörde det alldeles,⁵⁾ om man undantager *je, soussigné*, som bevarats till våra dagar.

§ 5.

Obetonad *ack.* form är koordinerad med ett subst. Blott följ. *ex. ayant premierement fait les prieres à ce haut Dieu que la journee se puisse passer sans l'offenser ni le prochain* II 352.

Detta är nu för tiden ej tillåtet, men var mycket vanligt i 17 årh.⁶⁾ Den moderna franskan fordrar en *betonad* koordinerad form och dessutom en *obetonad* sammanfattande form vid verbet.

§ 6.

Då ett personligt pronomen i betonad form såsom subjekt står koordinerat med ett subst., är det i moderna franskan vanligare att sätta ett sammanfattande obetonadt pronomen vid verbet, äfven om det ej är nödvändigt. Hos Noël du Fail förekommer att den obetonade formen icke är utsatt: *Tandis, trois de mes compagnons, Bas Bretons et moy ... passames* II 314.

Flera dylika exempel förekomma hos Montaigne.⁷⁾ Likaså i 17:de årh. t. *ex.* hos Molière och Scarron.⁸⁾

§ 7.

3:dje personen (likaså *en* och *y*) begagnas pleonastiskt för att hänvisa på en följande a) satsdel eller sats, eller b) för att återupptaga en föregående satsdel.

Ex. a) Maudit soit il qui se feindra I 24. *Maudit soit il qui fit amours, Qu'il ne les fit durer tousjours* II 185. *Il est bien heureux, dit le Sieur de Launay Pérault, qui a un bon voisin* I 290. *Il ne l'est pas qui veut* II 13. *Il ne fait pas le tour qui veut* II 273. *Il n'est vieil qui ne le pense estre* II 289. *Il ne nous donne qui ne veut* I 218.

¹⁾ Siede 19. ²⁾ Jung 9. ³⁾ Vaugelas Rem. II 337 Note. ⁴⁾ Lücking § 210, II, 2. ⁵⁾ Haase, Fr. S. § 1. ⁶⁾ Haase, Fr. S. § 11 Anm. 2. ⁷⁾ H. A. Bd. 49 p. 182. ⁸⁾ Schmidt 8, Hellgrewe 8, 9.

*) *betonad* och *obetonad* passa icke i fråga om gammalfranskans pronomina, och strängt taget icke heller om 16:de århundradets, emedan skillnaden mellan betonade och obetonade former icke var fullständigt genomförd. Se härom Gessner I 3, II 19, III 24.

Les juges delegués en furent de cet avis I 175. *il en aura des plus meures du panier* II 16. *et en orrez à cent ans d'icy de belles et bien joyeuses Moralitez* II 120 (här kan dock en fattas äfven på annat sätt).

Nous le scavons par les Prophetes que c'est le Christ II 345. *ains en ont les plus sages Empereurs premiers ris, de ce que l'on disoit contre eux* II 294.

Exempel på bruket att genom *il* hänvisa på en följ. relativsats, som är det logiska subjektet till verbet i föreg. sats, förekomma hos Villehardouin och Joinville¹⁾ samt Commynes.²⁾ I 16:de årh. tycks det ej ha varit synnerligen vanligt. I Nordströms afhandling anföras 4 exempel hos Regnier;³⁾ i andra afhandlingar däremot, som jag haft tillfälle att studera, nämnes intet om detta bruk. Enligt Haase var det ej sällsynt i 17:de årh.⁴⁾ Voltaire anmärker att det upphört.⁵⁾ Enstaka exempel träffas dock ännu i vårt århundrade t. ex. hos Hugo.⁶⁾ Mycket vanligt är däremot i nfrn det härmed analoga bruket att genom akkusativformen *le* hänvisa på ett följande objekt, som har formen af en relativsats, t. ex. *le voilà qui vient, je le vois qui vient*.

Det fornfranska, i 16:de årh. rätt vanliga bruket att genom neutralt *le* hänvisa på ett genom en konjunktionalsats uttryckt objekt har väl icke ännu upphört, men är sällsynt och förbjödes af vissa grammatici.⁷⁾ Föräldratt är det likaledes i fornfranskan⁸⁾ och ända in i 17:de årh.⁹⁾ mycket vanliga bruket att hänvisa på en följ. sats genom *en*. Däremot begagnas ännu *en* till att hänvisa på ett efterföljande och återupptaga ett föreg. subst. eller pron. med *de*.¹⁰⁾

b) *De Perrot, il regnoit en son quartier comme un petit demy dieu et vray coq de paroisse* I 106. *Ne se passoit gueres jour que La Riviere feignant aller à la chasse... qu'il ne passast etc.* I 248. *lequel encor qu'il soit fort jeune, il a de merueilleusement bonnes moeurs* II 343. *à un homme libre, de bon entendement, et bien nay, rien ne luy peut defaillir* II 206.

ce ferial oiseau, du pennage duquel s'en trouve assez competemment par pais I 152. *et de l'argent, en avez quelque beau bonnet rouge* I 33. *de tous les mestiers qui au matin se levent, j'en parlerois suffisamment* I 67. *De cette cassade en fut faite une chanson* I 99. *De tout quoy leur en fut baillé acte* I 100. *d'une amour aysee et facile, l'entree n'en fut jamais plaisante* I 123. *dont en couvrit ma nouvelle personne* I 130. *toutes les pauvretez sont fondees et prennent leur source du desbordement de tous estats, dont les gens d'Eglise en sont la première et dernière cause* I 318. *dont peut estre il se souvenoit en avoir veu sur le bureau de sa chambre* II 26. *Romans, dont s'en voit beaucoup à la Librairie du Roy. mais de le bien continuer, j'en donne la charge à mon compere maistre Huguet* I 18.

Andra ex. på detta bruk af *en* se pp. 20, 225, 226, 272, alla i 2:dra delen.

où les plus renommez Medecins de Paris n'y furent oubliez II 42. *maladie, où chacun y apporte son conseil* I 272. *où seulement y avoir songé je resterois perdu* II 236. *En ceste meslange de vires ainsi arrangee, chacun y prenoit comme bon lui sembloit* II 163. *Ceux qui en la procreation de leurs enfans y viennent yvres* II 286. *où le profit et l'honneur y sont grands* II 304. *Aux jardins y dressant l'ordre de mon plant* II 351. *auquel un bon et vaillant couard, car c'estoit au pays de Sapience en Couardais y escrivoit* II 89.

I följande exempel beror återupptagandet af ett föregående subst. i nom. genom dativformen *luy* därpå att konstruktionen är anakolutisk.

Car un jeune et grand Seigneur, bien courtisan et embabillé, après plusieurs longues harangues et narrations de sa passion amoureuse, du tourment qu'il prenoit pour elle, luy respondit: Monsieur, je vous entens bien etc. II 36.

¹⁾ Haase, S. U. 22. ²⁾ Zschr I 491. ³⁾ Nordström, Observ. 26. ⁴⁾ Haase, Fr. S. § 1 Anm. ⁵⁾ Schmidt 14. ⁶⁾ Ayer § 191, c. ⁷⁾ Lücking § 209 I 2 d., Plattner § 288, Robert 128. ⁸⁾ Gessner I 15. ⁹⁾ Haase, S. U. 25. ¹⁰⁾ Lücking § 213, 4 Anm. 1, Gessner I 16.

Bruket att genom ett personligt pronomen återupptaga ett subjekt, som genom bestämnin-
gar blifvit skildt från sitt predikat, var i ffrn¹⁾ och äfven i 16:de,²⁾ 17:de och 18:de årh.³⁾ mycket
vanligt, men är nu föråldradt utom i folkspråket, i hvilket det är mycket omtyckt. Enligt Siede
användes detta pronomen af landtbefolkningen på samma sätt pleonastiskt äfven, då substantivet
går omedelbart före t. ex. *Que la pauvre mère elle en avont tant besoin de li.*⁴⁾

Föråldradt är äfven det förr⁵⁾ vanliga bruket att i samma sats återupptaga ett föregående
relativpronomen, som ej står i nom. samt adverbena où och dont, genom en objektsform af 3:dje
personens pronomen, eller pron. adverbena en, y.

§ 8.

Ett personligt pron. af 3:dje pers., eller ett possessivt pron. sättes i st. f. ett relativpronomen,
för att undvika koordinationen af 2 relativsatser. Ex.

Ne vous doutez des signes des cieux lesquels les Gentils craignent, et leur font peur II
260. *ressemblant au Moine de S. Melaine, qui bien savait faire un moulin perpetuellement*
moulant, mais il ignoroit la science de l'arrester II 293. *desquels sans faire semblant de*
rien, j'ay autrefois extrait et recueilly en mes tablettes le sujet et grace, et communiqué leur
propos II 352.

Gammalfranskt bruk,⁶⁾ hvarpå ex. förekomma ej så sällan hos Montaigne och Commynes,
Pascal, Corneille och äfven Rousseau,⁷⁾ men som nu ej är tillåtet.

§ 9.

ils begagnas i betydelsen *on*: *comme ils parlent en Anjou* II 157. *lesquels voloient par*
terre et brigandoient non si cruellement et barbarement qu'ils font aujourd'huy II 156.

Likaså hos Montaigne.⁸⁾ Detta bruk är tydligen en latinism. I ffrn (och äfven i 16:de årh.)
begagnades nämligen liksom i latinet äfven blotta verbformen (3 pers. pl.), för att beteckna ett
obestämdt subjekt. Sedermera tillades *ils*. I 17:de årh. var det rätt brukligt,⁹⁾ men har nu kom-
mit alldeles ur bruk¹⁰⁾ utom i folkspråket,¹¹⁾ att på detta sätt använda *ils*.

§ 10.

Neutr. *il* begagnas för

a) *cela* II 13: *Autrefois tu es un glorieux: ouy, respondoit il, car il me sied et m'appar-*
tient.

b) *ce*: *il estoit une grande annee* II 32 *s'appellans sparigiques, devinez que c'est, car il*
n'est Hebreu, Grec, Latin ni Bas Breton II 324.

Neutralt *il* = *cela* möter ganska ofta i 16:de och 17:de årh.¹²⁾ I nfrn är detta tillåtet
endast i det parentetiska *il est vrai*.¹³⁾

§ 11.

En användes, såsom i ffrn,¹⁴⁾ i lokal betydelse, eller för att på ett allmänt sätt beteckna
förutnämnda tilldragelser eller förhållanden såsom grunden till det tillstånd eller de förhållanden
som skola skildras.

Ex. *l'enfant qui en sortira sera goutteux* I 273. *où depuis que la cause en est là, il*
en sort tonsjours bagues sauves I 256. *S'en vient à Pasquier* I 171 och 173. *Le preud'hom-*

¹⁾ Gessner I 15. ²⁾ Benoist 147 och 148. ³⁾ Haase, Pascal 135 och 136 not 1. ⁴⁾ Siede 12. ⁵⁾ Haase, Pascal
137, H. A. Bd. 49 p. 183. ⁶⁾ Mätzner Synt. II, 252. ⁷⁾ Haase, Pascal 138. ⁸⁾ H. A. Bd. 49 p. 182. ⁹⁾ Haase, Fr.
S. § 3. ¹⁰⁾ Brunet 299—300. ¹¹⁾ Siede 13. ¹²⁾ Haase, Garnier 5, Fr. S. § 2, Brunot 299, Jung 6, Benoist 63.
¹³⁾ Plattner § 317, Anm. 2. ¹⁴⁾ Gessner I 15, 7.

me Lupolde s'en revenoit à l'ayse de tenir les assises I 194. Et n'en eschappa aucun qui I 99. Elle tonte eschevelee, brouillee et terracee s'en retourne à sa maison I 250. Car il estoit si actif et corrosif qu'il s'en retournoit tousjours du Palais tout fasché, rechigné II 107.

Emedan det pronominala en utveckladt sig ur det rent lokala, är det äfven i det äldre språket ofta svårt att afgöra, om man har att göra med det ena eller det andra.¹⁾ Detta gäller i viss mån äfven om ofvanstående exempel. Bruket, som i 16:de århundradet äfven följdes af andra författare t. ex. Amyot²⁾ och Garnier³⁾ hade redan i 17:de århundradet inskränkt sig till vissa verb,⁴⁾ af hvilka några ännu så användas.⁵⁾

§ 12.

y anger på ett allmänt, obestämdt sätt handlingens mål (jfr bruket af en § 11):
toutefois un tiers voisin de tous deux, Gentilhomme accort, bien nourry, et honneste y mit la main ... et y employa tant d'allees et venues I 286. Tenez, comme il y mord, comme il s'y opiniastre I 109. Après y avoir employé et mangé leur substance I 232. pour y avoir donné bon ordre d:o. au moins il n'y retournera pas I 296. après y avoir bien songé II 13.

§ 13.

Om personer användes y på ett friare sätt än i nfrn.

Comme les anciens Français, desquels les Anglois tiennent encore beaucoup, que leurs predecesseurs normans y avoient apporté I 312. s'avisa qu'il y parleroit II 87.

Enligt Haase förekommer y sällan med afseende på personer hos Villehardouin och Joinville,⁶⁾ likaså enligt Jung sällan hos Amyot,⁷⁾ och alls icke hos Rabelais.

I 17:de årh. användes det allmänt med afseende på ett pron. af 1:sta och 2:dra personen och i mycket större utsträckning än nu med afs. på 3:dje personen.⁸⁾ Vaugelas säger⁹⁾ att det är ett mycket vanligt fel bland hofmännen att säga t. ex. j'ai remis les hardes de mon frere à un tel, afin qu'il les y donne i st. f. les lui donne.

I moderna franskan är y i dylikt fall tillåtet vid se fier, penser, songer och croire.¹⁰⁾ I folkspråket råder fortfarande den gamla friheten i användningen. Goda exempel därpå lämnar Sardous pjes: Nos bons villageois. I 2:dra akten, 3:dje scenen säger Grinchu: M. Floupin lui a pas dit de battre, hvarpå Cailloux svarar: Non, il n'y a pas dit de battre.

§ 14.

De obetonade personl. pronominas ställning:

a) Då pronominet beror af en inf., som själf styres af ett verbum finitum, följer Noël du Fail, liksom i allm. 16:de årh:s författare det gammalfranska bruket att sätta det före det sistnämnda.¹¹⁾ Ex. i första delen: le venoient voir 41. se veut ouyr appeler 49. on les peut comparer 55. s'aller noyer 81. s'en voulut aller 156. ne la pense repeter 168.

I 2:dra delen: se devoit la femme reconcilier 36. s'escoutant parler 46. se cuida sauver 60. me cuides tu eschapper d:o. me cuida je ne sais quand prendre par le bec 153. pour l'achever de peindre 157.

Detta ansågs ännu i 17:de årh. vara mycket godt bruk.¹²⁾ Vaugelas anser det till och med för bättre än det, som sedermera blifvit det rådande. »Il y a plus de grace, ce me semble, sous cette transposition.» Th. Corneille anser att örat bör afgöra. Man bör därför säga: je ne le

¹⁾ Haase, S. U. 24. ²⁾ Jung 19 och 20. ³⁾ Haase, Garnier 8. ⁴⁾ Haase, Fr. S § 9. ⁵⁾ Lücking § 213, 4.
⁶⁾ Haase, S. U. 27. ⁷⁾ Jung 21. ⁸⁾ Haase Fr. S § 10, 2 och Schmidt, Molière VII b. ⁹⁾ Vaugelas Rem. I 285.
¹⁰⁾ Jfr Ayer § 186, 2 b och Lücking § 215 Anm. ¹¹⁾ Jfr Darmesteter §§ 333, 334, Jung 10. ¹²⁾ Vaugelas II 393.

veux pas faire, men hällre: celui que je viens de vous nommer, än: celui que je vous viens de nommer, emedan vous viens stöter örat. Den gamla ställningen bibehålles ännu vid vissa verb.¹⁾

b) vid imper. I den moderna franskan förekommer ej sällan liksom i fornspråket²⁾ att, om 2 imperativer följa på hvarandra, sammanbundna af *et* eller *ou*, pronominet sättes före den senare, ehuru den är jakande.³⁾ Däremot är denna ställning ej tillåten vid *en* inf., hvilket var fallet i frn. Exempel på sistnämnda bruk hos Noël du Fail äro: *et me mariez* II 250. *et me pardonnez* II 296.

På bruket vid 2 imperativer förekommer endast 1 ex. *descendez moy et me poisez* II 114. Enligt Schmidt⁴⁾ är detta det vanligaste (omkr. 75 %) hos Molière.

c) då 2 objektsformer stå bredvid hvarandra hörande till samma verbum finitum. Bruket var under 16:de årh. vacklande.⁵⁾ Ex. hos Noël du Fail:

I.

<i>le me</i> II 98, 192, 221.	}	<i>le nous</i> I 220, 275.
<i>la me</i> I 75, 128.		<i>la nous</i> II 225.
<i>les me</i> I 62.		<i>le vous</i> I 50, 133, 280; II 83, 280, 311, 336, 366.
		<i>la vous</i> I 64.
		<i>les vous</i> II 272.
		<i>le luy</i> I 173, II 211.
		<i>la luy</i> I 258, 75.
		<i>le leur</i> II 40, 338.
		<i>les leur</i> II 54.
		<i>en y</i> I 109.

II.

<i>me le</i> II 305.	<i>luy en</i> I 173.
<i>me la</i> II 304.	<i>nous en</i> II 85 (på 2 ställen).
<i>te le</i> II 54, 257.	<i>vous en</i> II 343.
<i>vous le</i> II 60.	<i>nous y</i> I 199, II 129.
	<i>les y</i> I 199.
	<i>s'y en</i> I 196.
	<i>y en</i> II 224, 301.

Ofvanstående öfversigt ger stöd åt Jungs åsigt med afseende på den tid de olika förbindelserna omflyttats. Han ordnar nämligen objektsformerna af de pers. pron. efter deras klangfullhet eller tyngd i följ. 3 grupper: I *me*, *te*, *se*. *le*, *la*; II *les*, *nous*, *vous*; III *lui*, *leur*.

Formerna i gruppen II äro tyngre än formerna i gruppen I, emedan de innehålla fulltoniga vokaler; 3:dje gruppens åter äro tyngre än alla de andra, emedan *lui* är den enda form, som innehåller en diftong och *leur* en sluten stafvelse. Vid förskjutningen af den i frn gällande ordningen verkade 2 principer: det franska språkets sträfvan att uttrycka satsdelarnes logiska samhörighet genom ordställningen samt en rytmisk princip, enl. hvilken längre och tyngre satsdelar sättas efter kortare. Den förra fordrade att ackusativen ställdes närmast verbet.

¹⁾ Jfr Darmesteter § 334 och Lücking § 208, 3. ²⁾ Darmesteter § 332. Jung 10 b. ³⁾ Lücking § 208, 1.
⁴⁾ Schmidt 54 b. ⁵⁾ Darmesteter § 331.

Omflyttningen borde naturligen först inträda, då de båda lagarna samverkade, eller den ena kunde göra sig gällande utan hinder af den andra, således i förbindelserna

$$\begin{array}{ccc} \text{les} & \left\{ \begin{array}{l} me \\ te \\ se \end{array} \right. & \text{och} \quad \text{le, la} \left\{ \begin{array}{l} me \\ te \\ se \end{array} \right. \end{array}$$

Vid de öfrigas omflyttning åter råkade de båda principerna i strid med hvarandra, hvilken slutade med seger för den förstnämnda utom i afs. på förbindelserna med *lui* och *leur*. Det moderna bruket fixerades i 17:de årh.

Vaugelas säger:¹⁾ *il faut dire, je vous le promets, comme le disent tous les anciens Ecrivains et plusieurs modernes encore. Il faut toujours mettre le pron. rel. auprès du verbe, même lors qu'il y a répétition du pron. pers., comme, il n'est pas si méchant que vous vous le figurez, et non pas, que vous le vous figurez, non obstant la cacophonie des deux vous. Corneille instämmer.*²⁾ Patru medger att det är bättre att sätta *le, la, les* närmast verbet, men anser ej *le vous* och dylika ställningar för fel. Jung anför (pp. 16 och 17) flera exempel på förbindelsen *le nous, la vous, les vous* hos Malherbe.

§ 15.

Ett genom betonad form af 1:sta och 2:dra pers. uttryckt subjekt, som är skildt från predikatet, upprepås vanligen ej genom en obetonad form. *Vous qui ne paiez content, jugerez de la loiauté du vendeur* II 66. *mais moy, cuidant bien faire ..., luy jettay etc.* II 174. *comme toy, Eutrapel, l'as tousjours pretendu* II 109. *mais moy, qui ay l'experience de la Deesse Nécessité, fis etc.* II 203.

Exempel på det moderna bruket förekomma på ett par ställen näml. *et moy, en disant cecy, je tombe* II 219. *car moy estant Prince et grand Seigneur entre les Juifs, je suis en grand honneur* II 342.

Bruket är detsamma hos Montaigne³⁾ och Amyot⁴⁾ och vissa af 17:de århundradets förf. ss. Pascal, Vaugelas, Molière, Labruyère.⁵⁾

§ 16.

Betonadt pron. med *à* i st. f. obetonadt, ehuru pronominet ej skall framhållas förekommer vid verbet *parler*. *Souventesfois parloir à elles familièrement* I 41. *parler à luy* II 23. *elle parle à moy* II 173.

Vid andra verb endast I 39: *Ce qu'à luy accordé*, och II 332: *le commandement à luy fait*.

Detta gamla⁶⁾ bruk var rätt vanligt i 16:de och 17:de årh., och hade ännu ej upphört i det 18:de.⁷⁾ Voltaire anmärker: »Parler à moi ne se dit point; il faut me parler. On peut dire en reproche: Parlez à moi, oubliez-vous que vous parlez à moi?»⁸⁾

Partic. passé kan numera ej omedelbart förbindas med dat. af pers. pron., vare sig betonadt eller obetonadt.

§ 17.

Betonad form i gen. i st. f. possessivt pronomen förekommer på följ. ställen: II 363: *la renommée de luy*; II 371: *aux environs d'elle*; II 16: *au jugement de sa mere, du Curé, et de luy*; II 188: *accusans la faute de luy qui ...*

Gammalfranskt bruk.⁹⁾ Det förekommer icke hos Villehardouin,¹⁰⁾ men ofta hos Join-

¹⁾ Vaugelas, Rem. I 163. ²⁾ Ménage är af samma åsigt. Ecl. 497. ³⁾ Glauning, Herrigs Arch. 182. ⁴⁾ Jung 18. ⁵⁾ Jfr Haase, Fr. S. § 11 och Schmidt p. 9. ⁶⁾ Haase, Fr. S. § 11, Jung 18, Haase, S. U. 14, Garnier 3. ⁷⁾ Gessner I 11. ⁸⁾ Godefroy I 12. ⁹⁾ Gessner I 23. ¹⁰⁾ Haase, S. U. 28.

ville, hos Garnier¹⁾ och Amyot.²⁾ I 17:de årh. var det ännu mycket vanligt att koordinera *de* och ett personligt pronomen med gen. af ett subst. För öfrigt hade bruket upphört.³⁾ I det sist anförda af ofvanstående exempel skulle nu sättas *celui*.

§ 18.

soy användes i st. f. *se* vid

a) inf. styrd af prepos., samt vid ren inf.:

commence à soy lever I 98. *pour soy chauffer* I 297. *ne leur estant loisible ni permis soy retirer* II 374.⁴⁾

b) partic. *soy disants privilegez* II 155. *une femme soy disant Chrestienne* II 35. *ayant depuis onze cens ans en ça subsisté et soy tenuë debout* II 371.

I gfrn kunde icke blott obetonad utan äfven betonad objektsform stå före verbet.⁵⁾ Det senare var regel, då verbet stod i inf. eller part. resp. ger.⁶⁾ Denna regel följes af Villehardouin och Joinville,⁷⁾ med en viss inskränkning af Froissart,⁸⁾ med hvilken det moderna bruket börjar göra sig gällande. I 15:de årh. är det gamla bruket ganska inskränkt och ännu mera i det 16:de, då det upphörde. Likväl var det ännu så vanligt, att det uppställdes såsom regel af Palsgrave.⁹⁾ Hos Garnier förekommer intet ex.,¹⁰⁾ hos Rabelais¹¹⁾ och Amyot¹²⁾ däremot många. Med und. af uttrycket *soi disant*, hvilket bibehållits till vår tid,¹³⁾ förekommer det i 17:de årh. endast hos Lafontaine såsom arkaism.¹⁴⁾

§ 19.

soy användes med afseende på bestämdt subjekt, såväl personer som saker:

Et quelque grand et digne que l'homme soit, ..., doit ouvertement et les bras tendus convier et appeller toutes personnes ... à manger avec soy II 84. *Dieu, le quel n'est jamais contraire à soi* II 323. *il s'oublie soy mesmes* I 119. *tant pour soy que ses amis* II 356. *L'impie, ... qui ne delaisse pas de couvrir dedans soy* II 386. *Ceste dispute de predestination implique en soy* II 323.

Om man kastar en återblick på denna forms historia, kan man ej undgå att finna en tydlig tendens hos språket att öfvergifva dess bruk. I ffrn¹⁵⁾ användes den mycket, med afseende på såväl personer som saker, och dessutom ofta, då det nuvarande bruket fordrar *se*. I reflexiv användning förekomma dock äfven 3:dje personens betonade former *lui* etc., och dessa ha sedan under språkets utveckling allt mera och mera gjort sig gällande. Så finna vi hos Villehardouin och Joinville¹⁶⁾ det anmärkningsvärda förhållandet, att i fråga om bestämda personer nästan uteslutande 3:dje personens pron. begagnas och att *lui* af Joinville begagnas, jämte *soy*, äfven med afseende på saker samt de obestämda pronomina *chascuns* och *on*.

Hos 15:de och 16:de århundradets författare är bruket ännu vacklande. Så begagnas *soi* om bestämd person af Froissart, Amyot, Garnier, Rabelais m. fl.¹⁷⁾ I 17:de årh. blir det mera bestämdt. Th. Corneille och Bouhours¹⁸⁾ uppställa regeln att använda *lui* med afs. på bestämd, och *soy* med afs. på obestämd person och saker. Den förre fäster dessutom uppmärksamheten på språkets tendens att föredraga *elle* framför *soi* med afseende på subst. som är fem.

Om bruket af *soi* och *lui* i modern franska, hvarom meningarne hos grammatici äro något afvikande, jfr Ayer § 187, Lücking § 221, Plattner § 292, Brunot pp. 307—309.

¹⁾ Haase, Garnier 10. ²⁾ Jung 24. ³⁾ Haase, Fr. S § 14. ⁴⁾ För öfrigt förekommer hos Noël du Fail betonadt pron. vid inf. i st. f. obetonadt endast II 20: *pour eux rafreschir*. ⁵⁾ Gessner I 5 och 6. ⁶⁾ Tobler, Gött. g. Anz. 1875 s. 1065. ⁷⁾ Haase, S. U. 13. ⁸⁾ Zschr. V 326. ⁹⁾ Palsgr. 339. ¹⁰⁾ Haase, G. 3. ¹¹⁾ Radisch 12—14. ¹²⁾ Jung 17, 18. ¹³⁾ Lücking § 220 b) Anm. 2. ¹⁴⁾ Gessner I 9. ¹⁵⁾ Gessner I 12. ¹⁶⁾ Haase, S. U. 15. ¹⁷⁾ Jfr Zschr V 328, Radisch 14, Jung 19, Haase, Garnier 4. ¹⁸⁾ Rem. I 442; jfr för öfrigt om bruket af *soi* och *lui* Rem. I 441 och III 256

§ 20.

Se användes för nous: c'est lors que plus devons avoir l'oeil au bois, pour se gouverner et nous tenir sur nos gardes. Jfr härmed hos Molière: Oui; mais un bon repas vous serait nécessaire, Pour s'aller éclaircir, Monsieur, de cette affaire Sgan. 230. Non, non: sans s'emporter, prenez un peu souci ... Mis. 1359.¹⁾ samt son med afs. på nous (se Poss. pr. § 23).

II.

Possessivpronomen.

§ 21.

M'amie förekommer på 3 ställen i första delen och 5 i den andra, *m'amour* endast II 167.

För öfrigt följer författaren det moderna bruket, hvilket ju också var regel i 16:de årh.²⁾ *M'amie* förekommer hos Rabelais³⁾ och Amyot;⁴⁾ hos den förre äfven *s'amie*. Palsgrave säger att *m'amie*, *s'amie*, *s'amour* är ett språkbruk, som ej bör följas, äfven om man i dagligt tal begagnar *m'amour* för *mon amour*. Vaugelas⁵⁾ känner inga andra undantag från regeln än *m'amie* och *m'amour*, hvilka begagnades ss. smeknamn af det lägre borgerskapet. Patru anser dem ej för undantag. Enligt honom äro *mie* och *mour* förkortningar, och *ma* således i öfverensstämmelse med regeln. Såsom stöd för sin uppfattning anför han förkortningarna *mourette* för *amourette*, *tite* för *petite* och tillägger att *mon* bör skrivas tillsammans med *mie* och *mour*, »parce que ce sont des mots de jargon que l'usage a fait ainsi.» *mie* var mycket brukligt, då man tilltalade tjänarinnor och man ej ville begagna blotta namnet eller Madame. Ännu begagnas de, isynnerhet *m'amie*, ungefär på samma sätt.⁶⁾ Af det gamla bruket återstår för öfrigt nu endast tante för *t'ante*.⁷⁾

§ 22.

son begagnas (till utseendet) med afseende på *nous*:

comme nous sommes prontos à courir aux choses créées, au lieu d'avoir son seul refuge à nostre Seigneur le Createur II 105.

Son hänför sig till ett underförstådt *chacun*. Jfr se med afs. på *nous* § 21.

§ 23.

En sådan förbindelse som *avec ses plusieurs femmes* II 350 skulle man nu ej använda, utan i stället säga *avec plusieurs de ses femmes*.

§ 24.

Obetonad form upprepar en föreg. gen. possessivus: *Mais d'un Sire bien entendu, qui sait que c'est de vivre entre les hommes de bon jugement, d'esprit, et de vertu, ses deviz ne sont point sans proufit* I 127. Jfr härmed bruket af *en* och *y* § 7.

§ 25.

I st. f. possessivt pron. begagnas nu hällre artikel i sådana fall som följ.: *nous y batirent et froterent très bien nos espauls* II 190.

I äldre språket var detta bruk af possessivet vanligt. Exempel förekomma äfven hos 17:de århundradets författare.⁸⁾

¹⁾ Schmidt 20. ²⁾ Gessner I 21. ³⁾ Radisch 25. ⁴⁾ Jung 22. ⁵⁾ Rem. II 326—328. ⁶⁾ Plattner § 161 Anm. ⁷⁾ Brunot 315. ⁸⁾ Haase, Fr. S. § 15.

§ 26.

Med afseende på uppreandet af de obet. poss. pr. förfar Noël du Fail godtyckligt, i öfverensstämmelse med det fornfranska bruket och bruket hos samtida författare:

Jfr *le bon père de famille s'informoit diligemment comme ses boeufs, vaches, brebis avoient esté pansés* I 38. *pour visiter sa maison, parens et amis* I 301. *Haa ma dame, mon souvenir, mon bon espoir, ma fermeté, mon petit coeur gauche, mon soulas, mon Romarin sans teste* (emfatiskt uppreande) I 51 och 52. *ayant devant luy mon manteau, mon bonet en son sein* II 27.

§ 27.

Svag form af possessivt pron. träffas på några ställen i förbindelse med partic. *dit* i analogi med *ledit*, *ladite* etc., hvilka äro mycket vanliga:

sondit roole I 233. *nosdits juges* I 259. *ledit office* II 24. *dudit mois* II 27. *du dit lieu* II 112. *audit gouvernement* II 371. *lesdits Prestres* II 345. *lesdits nobles* II 382. *desdits proces* II 385. *ausdits laquais* I 305. *ladite nouvelle* II 340. *ladite Hierusalem* II 345. *lesdites loix* II 377. *desdites coustumes* II 371. *ausdites veilles et fleries* II 9.

Andra ex. med *le* och *dit* se: II 27, 196, 316, 342, 343, 371 (2 ex. utom det ofvan anförda) 372, 375 (2 ex.), 377 (4 ex. utom ofvanstående), 380, 381 (2 ex.), 383 (2 ex.), 384.

Med *ce* förekommer *dit* på följ. 2 ställen: *cedict grand Roy François* II 382. *en cedict pays* II 385.

ledict dessutom själfständigt: *ledict de Dreux* II 372. *la dicte de Fanfreluchon* I 288.

Detta bruk, hvarpå talrika ex. finnas hos Commynes¹⁾ och Rabelais²⁾, är ännu³⁾ vanligt i juridisk stil.

§ 28.

Konstruktionen *Son mestier et à ses enfans*, hvilken förekommer II 287, är ej tillåten i moderna frn. I stället säges: *Son métier et celui de ses enfans* el., *le métier de ses enfans et le sien*. Ett 3:dje uttryckssätt är möjligt: *le métier de ses enfans et de lui*, men är sällsynt.⁴⁾

§ 29.

Pron. possessivum ersättes af pron. pers. och prep. *de*. Se härom § 17.

§ 30.

Bet. form står ss. adjektivum:

a) med *best.* artikeln: *les siens predecesseurs* II 139. *aux siens livres des lois* II 361. *le vostre ami* I 35. *la votre et mienne vacation* I 28.⁵⁾

b) med *obest.* artikeln, mycket vanligt. Ex. i första delen: *Un mien ami* 243. *un mien valet* 269. I 2:dra delen: *un sien parent* 142, 186, *un sien homme* 71. *une sienne terre* 70. *une sienne chambriere* 277. Andra ex. 93, 151, 178, 188, 229, 309, 355, 370.

Framför ett subst. som apposition med utelämnadt *un*: *il s'adoisa d'un pauvre compagnon sien voisin* I 296. *les brayes d'un Cordelier sien amy spirituel* II 103.

c) med *obest.* pronomen, endast 1 ex. *quelques siens parents et voisins* II 81.

Detta, med undantag af förbindelsen med *un*, numera föråldrade bruk var vanligt i gfrn, äfven om den lätta eller obetonade formen var brukligare, emedan den var bekvämare. Exempel förekomma redan i Eulaliasången och alla följande skrifter i rikt mått.⁶⁾ Hos Villehardouin⁷⁾ finnas

¹⁾ Zschr. I 494. ²⁾ Radisch 27. ³⁾ Littré. ⁴⁾ Lücking § 222 Anm. 2. ⁵⁾ Ex. på 2 possessiva pron. i bet. form m. art. äfven hos Marot, utan art. hos Saint Gelay, se Gräfenberg 40. ⁶⁾ Gessner I 21. ⁷⁾ Haase, S. U. 27.

29 exempel på förbindelse med best. artikeln. Hos Joinville kan man däremot konstatera ett aftagande af denna förbindelse,¹⁾ som ännu i 16:de årh. träffas hos alla författare t. ex. hos Garnier på 9 ställen²⁾ (alltid *efter* subst. ss. *le pere sien*), Amyot *la vostre mercy* och jämte propre³⁾ (*le vostre propre Chariclea*), Rabelais⁴⁾, Montaigne⁵⁾ (sällan i direkt förbindelse med subst., men ofta jämte ett adj. och i st. f. föreg. subst. t. ex. *ceste langue estoit la mienne maternelle*), Marot.⁶⁾

I 17:de årh. förekommer den här och där hos Molière och Lafontaine (pron. alltid *efter* subst. utom i *à la mienne volonté*).⁷⁾

Enstaka ex. på förbindelsen med demonstrativpronomen finnas hos Corneille och Lafontaine, med obest. pron. (dock end. *quelque*) likaså hos Corneille, med räkneord end. 1 gång hos Laf. Vaugelas⁸⁾, liksom de flesta af den tidens auktoriteter, ogillar i allm. bruket af betonad form före subst., t. o. m. med obest. art. »On disoit autrefois comme le disent et l'écrivent encore aujourd'hui ceux qui n'ont pas soin de la pureté du langage, *un mien frere, une tienne soeur, un sien ami*. Mais on ne s'en sert plus ainsi.» Detta har likväl ej hindrat att sistnämnda förbindelse ännu i 19:de årh. användes, t. o. m. jämte före subst. stående adj. t. ex. *un vieux sien matelot* i Mérimées Colomba s. 7 (Wilferodts ed.).

§ 31.

Betonad form användes såsom predikatsfyllnad utan artikel: *Je serois sienne* I 161. *se voyant frustree de ce que par droit justement est sien* I 169. *qui n'estoit mie mien* II 27. *la forest fust sienne* II 287. *non pour se les aproprier et faire siens* I 314.

Detta var regel i ffrn,⁹⁾ likaså i 16:de årh. t. ex. hos Garnier, Montaigne, Marot, Rabelais,¹⁰⁾ ganska vanligt äfven i 17:de årh.¹¹⁾, och är ännu¹²⁾ brukligt, utom hvad beträffar leur, samt regel efter faire. Man föredrar dock nu att säga: *les fruits sont à moi* framför *les fruits sont miens*.

§ 32.

I betydelsen »sin egendom» förekommer *le leur: eussent ils perdu tout le leur* I 299. *ils y perdent tout le leur* II 269. *pour crainte de perdre le leur* II 151. *qui y ont hasardé du leur* II 78. Likaså i moderna franskan,¹³⁾ ehuru ej så vanligt som *le mien* och *le sien*. Grammatikorna gifva åtminstone, så vidt jag kunnat finna, intet exempel därpå.

§ 33.

Anmärkningsvärdt är bruket af gen. pl. i följ. exempel: *ce qui deplaist même au plus habile homme des leurs* II 98; jfr engelska bruket af *of* med själfständigt pron.

III.

Demonstrativpronomen.

§ 34.

Af språkets ursprungliga rikedom på former återstodo vid 16:de århundradets början¹⁴⁾ endast följande: *cil, celuy, ceux, celle, celles* (såväl med som utan präfixet *i*); *ce, cest (cet), cestuy, cez (ces), ceste (cette), cez (ces), cestes*, af hvilka den förstnämnda (*cil*) af Noël du Fail begagnas

¹⁾ Haase, S. U. 27. ²⁾ Garnier 9. ³⁾ Jung 23. ⁴⁾ Radisch 25, 26. ⁵⁾ Glauning, H. A., Bd 49 p. 177. ⁶⁾ Diez III 65. ⁷⁾ Haase, F. S. § 17, Schmidt 24. ⁸⁾ Rem. II 359. ⁹⁾ Gessner I 22. ¹⁰⁾ Haase, Garnier 10, H. A. Bd 49, 184, Procop 11, Radisch 28. ¹¹⁾ Haase, Fr. S. § 17 Anm. ¹²⁾ Jfr Lücking § 224 not. ²⁾, Plattner § 303 Anm., Hölder § 55 IV och Ayer 188, 4. ¹³⁾ Littré. ¹⁴⁾ Gessner I 26 och 27.

endast på 1 ställe (poesi), och sällan af med honom samtida författare. Bruket är hos Noël du Fail följ.

1. De af *ille* bildade formerna

§ 35.

Celuy och *celle* användas såsom *adj.*: *Pourquoy je le prieray, celui grand conservateur de nos troupeaux* I 34. *et publia celui Prince Philosophe une Ordonnance* I 269. *Celuy grand de corps et de nom Roy François* II 113. *celle grande gibessiere* I 13. *celle envie* I 77. *dedans celle fosse* I 96. *de celle antique preudhommie* I 110. *à celle fin que* I 111. *en celle peau* I 157.

Nom. formerna *cil* och *cele* samt *ack.* formerna *cel*, *cele* begagnades i frn både ss. subst. och *adj.*,¹⁾ de af de sistnämnda bildade *celuy* och *celui* däremot endast ss. subst. för att beteckna person. Sedermera finna vi dem äfven i ss. *adj.* Så förekommer *celuy* t. ex. hos Villehardouin (2 ggr), Joinville (6 ggr),²⁾ Henri de Valenciennes (7ggr),³⁾ Rustebuef (2 ggr)⁴⁾ och Commynes,⁵⁾ ofta hos Rabelais⁶⁾ och Amyot,⁷⁾ sällan däremot hos Montaigne;⁸⁾ *celle* hos Villehardouin (1 g.) och Joinville (ofta), *Lettres de Rois* (flera ex.) och Froissart.⁹⁾ Garnier¹⁰⁾ använder aldrig *celuy* ss. *adj.* och *celle* endast på ett ställe i förbindelsen *à celle fin que*.

I 17:de årh. förekommer *celui* endast hos Malherbe.¹¹⁾ Att *à celle fin que* var brukligt, kan man sluta däraf att det ogillas af Ménage,¹²⁾ som fordrar att man i stället skall använda *afin que*. I folkspråket lefver det ännu.¹³⁾ Den enda kvarlevan för öfrigt af detta bruk är *à celle fin de*.¹⁴⁾

§ 36.

Celuy användes såsom *subst.* i svar i det stående uttrycket *celuy sans autre*, för att beteckna en persons identitet. *Etoit-ce ce ferial curé (fit alors Pasquier) qui, au prosne de sa grand'messe, reprenant les filz de putains de la paroisse pour quelques insolences, disoit, que s'il estoit leur père, qu'il les chastieroit très bien? Celuy sans autre, respondit maistre Huguet* I 22. *N'estoit elle pas fille de Thibaud l'Escouvette ce bon gautier? De celui sans autre (respondit Lubin)* I 42. Nyfranskan skulle uti dylika fall använda ett *adv.* t. ex. *parfaitement* eller också *lui-même*.

§ 37.*

Iceluy, icelle användas mycket ofta såsom *adj.* (utan tillägg af *ci* eller *là*):

iceluy pauvre 180. *iceluy revenu* 230. *iceluy Prince Louys; iceluy mal* 242, 275. Alla i första delen. I andra delen: *iceluy beau liore* 245. *iceux Escholiers* 15. *iceux vers* 335. *iceux Juifs* 337. Andra ex. i samma del se 64, 198, 287, 300, 316, 317, 322, 326, 329, 338, 341 (2 ex.), 342 (5 ex.), 343, 345 (2 ex.), 353, 376, 377. *icelle penitence* och *icelle medecine* I 226. *icelles caresses* I 303. I andra delen: *icelle ville* 169. *icelle maison* 286. *icelles approches* 8. *icelles paroles* 55. Andra ex. se 10, 120 (2 ex.), 263, 244, 267, 308, 317, 329, 339, 377.

Såsom *adj.* möta oss *iceluy* och *icelle* i *Lettres de Rois*, *Arch. de Rois*¹⁵⁾ och hos vissa bland 16:de århundradets författare såsom Calvin,¹⁶⁾ Rabelais¹⁷⁾ och Amyot,¹⁸⁾ hos andra däremot icke alls ss. Garnier¹⁹⁾ och Montaigne. I 17:de årh. begagnas de ss. *adj.* endast af Racine, ss. subst. äfven af andra. Vaugelas ogillade deras bruk. Enligt honom voro de »les plus mauvais mots et les plus barbares dont on se scauroit guères servir en notre langue²⁰⁾». Man har svårt

¹⁾ Gessner I 24, Giesecke 25 Anm. ²⁾ Haase, S. U. 32. ³⁾ H. de Val. 19. ⁴⁾ Rusteb. 16. ⁵⁾ Zschr. I 494. ⁶⁾ Radisch 33. ⁷⁾ Jung 27. ⁸⁾ Glaun. H. A. Bd 49 s. 185. ⁹⁾ Ling 33. ¹⁰⁾ Haase, Garnier 12. ¹¹⁾ Haase, Fr. S. § 23. ¹²⁾ Ménage 577. ¹³⁾ Riese 27. ¹⁴⁾ Plattner § 305, Zusatz. ¹⁵⁾ Ling 33 och 34. ¹⁶⁾ Grosse, H. A. 272. ¹⁷⁾ Radisch 33, 34. ¹⁸⁾ Jung 27. ¹⁹⁾ Haase, Garnier 12. ²⁰⁾ Brunot p. 324.

att dela denna åsigt. Dessa ord voro ofta mycket bekväma att använda, och därför lefva de ännu i dag och användas både ss. subst. och adj., trots Vaugelas stränga dom, i det juridiska språket och enligt Littre äfven i umgängesspråket.

§ 38.

Iceluy och *icelle* användas såsom subst. (utan *ci* eller *là*) mycket ofta, icke blott då den moderna franskan begagnar demonstrativpronomen, utan äfven då denna använder annat pronomen (personalpron., possess. pron., en och y), eller ock intet pronomen, utan annat uttryckssätt.

Exempel på bruket af *iceluy* (alla i II). *va descendre en la maison de son pere, conta à peu de paroles la mort d'iceluy survenue* 66. *le Christ venu en ce monde pour le salut d'iceluy* 229. *il parle entre les Doctes et d'iceux est receu* 232. *combien je veux parvenir vous faire entendre ce qui pour le plus vous doit mouvoir d'estre marié, et savoir combien l'aune en vaut: Et pour vous en dire, en iceluy y a telle Idee* 247. *le moindre d'iceux aagé de quatre vint ans* 288. *l'un d'iceux* 297, 342.

Exempel på bruket af *icelle*.

contre le naturel d'icelle I 141. *la plus part se trompent lourdement au jugement d'icelles* II 216. *icelle vuyde joliment* I 152. *icelle doucement posa* I 157. *Mervet plus pront va entrouvrir icelle* II 200. *et icelles par diverses fois lut* I 190. *ils ignorent la cause et sources d'icelles* I 283. *faisans des extractions d'icelles* II 351. *entrans dans icelle* II 27. *en icelles residioient* I 215. *frapant sur icelle* II 197. *pour encourager les preparatifs et effets d'icelle* II 114. *s'accoustrer et user de la Philosophie et leçon d'icelle* II 233. *Pline parle de la ruine d'icelles* II 340. *les sciences mesmes et docteurs d'icelles* II 318. *ouorira et fendra leurs consciences par icelle* I 227. *Andra ex.* I 190, 283, II 191, 216, 348 m. fl.

Iceluy och *icelle* äro mycket vanliga i 14:de årh. såväl såsom subst. som såsom adj.¹⁾ Såsom subst. begagnades de i 16:de årh. icke blott af de författare, som använde dem såsom adj., utan äfven af andra, som icke visa exempel på sistnämnda bruk t. ex. Garnier.²⁾ I 17:de årh. förekomma de nästan endast i afsigtligt ålderdomligt tal.³⁾ I juridisk stil äro de ännu brukliga.⁴⁾

2. De af *iste* bildade formerna

ce, cest (cet), cestuy, ceste (cette), ces (cez), cestes.

§ 39.

Såsom *adj.* begagnas *alla* ofvanstående former (*ce, ceste* och *ces* stundom förstärkta med *icy, cest* med *là*, för att starkare hänvisa på det följ. subst.)

Ex. *ce melancolic icy* I 198. Andra dylika ex. i samma del 212, 213, 268, 298; i 2:dra delen 192 och 195. *ces gros ventres icy* II 38. *Ces Maistres aux arts icy* II 199. *Cest homme là* I 183. *ceste belle beste icy* II 174. *Cestuy nostre present procès* II 29. *cestuy Thavons* II 339.

Förstärkningen med *adv.*, som i frn var obehöflig och därför sällsynt⁵⁾, »kom först under 15:de och 16:de årh. till någon allmänare användning och användes af vissa skriftställare t. ex. Marot med förkärlek, dock utan märkbar princip; *ci* och *là* fattas ofta där det nu måste stå, och den nu gällande regeln att förse demonstrativet med ett *adv.*, såvida det ej står jämte *qui* eller *gen.*, är främmande för franskan ända till 17:de årh.»

icy användes såväl under 16:de som 17:de årh. mycket ofta i st. f. *cy*. Vaugelas anmärker⁶⁾ att parisarne i allmänhet sade *cet homme cy*, men de flesta vid hofvet *cet homme icy*.

¹⁾ Ling 33 och 36. ²⁾ Haase, Garnier 12. ³⁾ Haase, Fr. S. § 23. ⁴⁾ Gessner I 30. ⁵⁾ Gessner I 31. ⁶⁾ Rem. II 366.

För sin del föredrager han *icy* i talspråket, men i skrift, såvida det ej är fråga om lägre stil, vill han alldeles utesluta detta tillägg till subst., såväl *cy* som *icy*. Patru och Corneille föredraga *ci*. Den förre anser, i olikhet med Vaugelas, att det kan begagnas i alla slags framställningssätt; den senare, som anför Bouhours förklaring att *ce temps-ci* är motsatt *ce temps-là* liksom *ceci* är motsatt *cela*, säger att man ofta kan utelämna *ci* och säga *cet homme* i st. f. *cet homme ci*, men att man stundom ej kan utelämna *là*. Akademien förklarade *icy* för föråldradt.¹⁾ Nu för tiden begagnas *icy* i folkspråket t. ex. *c'te route icy* (Siede 26).

Cestuy förekommer ss. *adj.* hos Villehardouin (4 ggr), Joinville (7 ggr), Robert de Clari (endast 1 gång).²⁾ Under det 14:de årh. tycks det ha varit föga brukligt i denna användning.³⁾ Hos vissa bland 16:de århundradets författare såsom Rabelais, Amyot, Sainct Gelais, Bonaventure des Periers och Bourdigné, finner man enstaka exempel därpå, hos andra åter icke ss. Montaigne, Calvin och Garnier.⁴⁾ Det torde därför få anses ha varit något föråldradt redan på den tiden. Att det användes hade möjligen sin grund däri, att den demonstrativa betydelsen af *ce*, *cest* och *ces* försvagats, i följd af dessa formers öfverhandtagande bruk i st. f. bestämda artikeln, hvarföre man kände behof af andra medel att framhålla det åtföljande subst. Oftast valdes likväl en annan utväg, nämligen att tillägga *adv.*

Lafontaine är den ende i 17:de årh. som använder *cettuy* ss. *adj.* och den siste som så använder det.⁵⁾

§ 40.

Liksom i frn⁶⁾ begagnas *ce*, *ceste* och *ces* mycket ofta i st. f. bestämda artikeln, isht framför subst. föregånget af *adj.* *ceste delicatessen des villes* I 8. *cest honneur me commander* II 369. *cest honneur de communiquer d:o. ces gens qui* II 138. *ces pauvres bestes qui* II 159. *ce saint lien de mariage* II 130. *ce très puissant Jesus Christ son fils* II 300. *ce meschant Sathan* II 356. *ceste tant belle et sainte hospitalité* II 167. *Ceste très haute Majesté de Dieu* II 300. *ces pauvres prestres* I 180. *nous autres femmes avons par fois je ne sois quoy que ces hommes ne peuvent honnestement voir* II 62. I första delen förekomma 34 dylika ex. på dem. åtföljdt af *adj.* och subst., i den 2:dra 51, då däremot artikeln fr. o. m. sidan 108 till slutet träffats endast 10 ggr. Hos Garnier och Amyot⁷⁾ förekomma exempel på det determinativa bruket ss. *cet heur de, cette faueur de* etc. I 17:de årh. uttryckte man sig ännu så.⁸⁾ Det ansågs likväl af Vaugelas⁹⁾ och Corneille för föråldradt. La Mothe le Vayer åter ansåg *vous me ferez ce bien et le bien de me dire* för lika goda uttryckssätt. Moderna franskan, för hvilken sistnämnda bruk af dem. pron. (åtföljdt af subst. med *de* och *inf.*) är främmande, använder det i åtskilliga andra fall i st. f. best. artikeln t. ex.

a) för att uttrycka öfverraskning och förakt: *Dis donc, ma femme, tu ne sais pas où est notre jeune maître? C'te question! Est-ce que tu me l'avais donné à garder?* (Scribe, Mariage de Raison). *Fanfan: Ce sont de fameux partis ... Est-ce que vous venez pour en épouser une? Champosé, stupéfait, à lui-même: Cette insinuation!* (Sardou, La famille Benoiton).

b) för att beteckna den nyss förflutna tiden: *ces dernières années, ces derniers temps* etc.

c) vid vissa ord ss.: *messieurs, dames, demoiselles. Ma chère, ces messieurs doivent être fatigués* (Balzac, Mercadet). *Justin, le valet annonçant: Les fournisseurs de ces dames* (d:o).¹⁰⁾

d) ff. att-sats: *Elle étoit de cet avis, que les hommes doivent s'occuper, et Richard s'occupait* (Rev. d. d. Mondes).¹¹⁾

¹⁾ Haase, Garnier 13. ²⁾ Haase, S. U. 31, Raumair, Clary 15. ³⁾ Ling 37. ⁴⁾ Radisch 35, Jung 30, Gräfenberg 44, Garnier 12, H. A. Bd 61, p. 272. ⁵⁾ Haase, Fr. S. §§ 23. ⁶⁾ Jfr Giesecke 19, Gessner I 34, Haase, S. U. 32, Schumacher 17. ⁷⁾ Haase, Garnier 13, Jung 31 och 32. ⁸⁾ Haase, Fr. S. § 27 Anm. ⁹⁾ Rem. 245. ¹⁰⁾ Robert 139 och 140. Andra ex. se J. Storm, Svenska Talöfningar pp 15 och 134, 135. ¹¹⁾ Jfr Lücking § 233.

§ 41.

Såsom *subst.* begagnas *cestuy* och *ceste*, den förra formen oftast med *cy* eller *icy* och motsatt *l'autre*, den senare alltid med *ci*: *cestuy est de ma façon* I 219. *où se vit un sage et prudent deguisement en tous deux, de cestuy en son magistrat, et de l'autre en son devoir* II 86. *deliroit à cestuy son sac, à l'autre son paquet* II 246. *cestuy-ci dance bien* I 25. *cestuy-cy ayme l'argent, l'autre les garses* I 218. *mais tantost cestuy-cy estoit trop dur, l'autre trop gros* I 244. *Vento ... regardoit tantost cestuy-cy, tantost l'autre* I 254. *desquels cestuy-cy fut mangé des chiens, et l'autre banni d'Athènes* II 348. Andra dylika ex. se I 173, 236, 295; II 117, 318.

ceste ci est une plus qu'autre chanson I 123. *j'ay perdu ceste cy* II 38.

Om uppkomsten och bruket af *cestuy* såsom *subst.* i gfrn jfr Gessner I 25 och 28, Giesecke 9 och 11. I 16:de århundradet var *cestuy* något vanligare såsom *subst.* (isht med *adv.*) än såsom *adj.* Flera exempel förekomma hos Garnier, Amyot¹⁾ m. fl. I 17:de årh. är det mycket vanligt hos Balzac. Denne tillägger dock alltid *adv.* *Ceste* uppträder själfständigt med *ci* hos nyssnämnda författare och upphör därefter att så begagnas.²⁾

§ 42.

Såsom *adjektiviskt determinativpronomen* begagnas stundom *cest*, *ceste*. Ex. se ofvan § 40.

§ 43.

*Såsom *substantiviskt determinativpronomen* begagnas *celuy*, *ceux* och *celles*.

a) med följ. *relativpronomen*. Exempel obehöfliga.

1. Undantagsvis förekomma *cil*, *iceluy* och *cestuy*:

Mais à cil qu'est de tout congneu I 63 (poesi).

iceluy auquel il avoit donné sa voix II 223. *cestuy où je recree l'ennuy de ma vieillesse* II 109. Jämför härmed hos Calvin:³⁾ *cestuy qui devoit estre nostre Mediateur, fust pray Dieu*, hos Ronsard: *cestuy à qui par les montagnes chasse* II 87, hos Marot: *cestuy là qui haut ne bas ne vole* I 261.⁴⁾

Cil börjar redan i 14:de århundradet undanträngas af den yngre formen *celuy*.⁵⁾ I 16:de årh. är dess bruk mycket sällsynt. Montaigne och Calvin använda det icke⁶⁾ (åtminstone anförä Glauning och Grosse inga exempel därpå); Garnier använder det endast på 2 ställen,⁷⁾ Regnier på lika många,⁸⁾ Amyot på 3 (i vers),⁹⁾ Rabelais på 10.¹⁰⁾ Också öfverlefde det ju icke detta århundrade.⁵⁾

2. Enstaka exempel finnas på det gammalfranska bruket att sätta både maskulin och fem. form ss.: *ceux et celles qui voudront aller querir du vin* II 175. Likaså hos Froissart, Commines och Rabelais.¹¹⁾

3. *celuy* begagnas i *nek.* sats i betydelsen *personne*, ett bruk, som förekom i gfrn¹²⁾ och var vanligt i 16:de årh.,¹³⁾ isht hos Amyot.¹⁴⁾

il n'y a celui qui ne congnoisse I 106. *il n'y avoit celui qui ne regardast* II 125. *Vistes vous jamais celui qui ... compasse ses pas* I 152.

I 17:de årh. är denna konstruktion mycket sällsynt,¹⁵⁾ och är nu ej bruklig. Jfr folkspråkets bruk af talesättet *faire celui qui*: *Elle est toujours à faire celle qui nettoie son paillason* (Siede 27).

¹⁾ Haase, Garnier 12, Jung 30. ²⁾ Haase, Fr. S. § 23. ³⁾ H. A. Bd 61 p. 272. ⁴⁾ Giesecke 42. ⁵⁾ Gessner I 26. ⁶⁾ H. A. Bd 49 p. 184, Bd 61 p. 272. ⁷⁾ Procop. 43. ⁸⁾ Nordström 27. ⁹⁾ Jung 27. ¹⁰⁾ Radisch 32, ¹¹⁾ Giesecke 40. ¹²⁾ Diez III 74, Giesecke 40. ¹³⁾ Benoist 99, Giesecke 40, Gräfenberg 43. ¹⁴⁾ Jung 29. ¹⁵⁾ Haase, Fr. S. § 26.

4. Moderna franskan tordrar inskjutandet af *ceux* mellan *tous* och rel. pron. Författarens bruk är i detta afseende vacklande. Så finner man t. ex. II 164: *Tous qui voulaient*, men II 189: *tous ceux qu'on envoie aux Escholes*.

Jfr i gfrn: *Tu hais tuz qui oeurent felunie* (Psalm). *S'esglorierunt en tei tuit chi aiment le tuen num* (ib.) m. fl. se Gessner I 35. Enligt Gessner var detta utelämnande undantag.

5. Determinativpronomet står, afvikande från bruket i nfrn, utan förstärkning af adv. *là*, ehuru det är skildt från relativet.

celuy deprise volontiers les choses de ce monde qui songe une fois le jour qu'il faut mourir II 106.

På detta bruk finnas flera exempel hos Garnier.¹⁾ För 17:de årh. anför Haase endast 1 ex. hemtadt från Malherbe.²⁾ Vaugelas uppställde den nu gällande regeln.³⁾ Han anmärker att otroligt många felade mot densamma. I sådana fall som följande är det äfven nu tillåtet att använda *celui*: *c'est bien celui de toute la bende qui plus tost a la main à la bourse pour donner du vin aux bons compagnons* I 13.⁴⁾

b) med följ. gen. Ex. obehöfliga.

1. I stället för *celuy* förekommer en gång *præfixformen* näml. II 342: *le nom de ses père et mere et iceluy de son successeur*.

2. Likasom i ffrn⁵⁾ begagnas mycket ofta *ceux* (= hommes) med gen. af ett ortnamn. Det motsvarande bruket af *celle* och *celles* förekommer äfven.

Ceux d'Amboise I 36. *ceux de Flameaux et ceux de Vincelles* I 76. *Ceux de Corcyre*. Andra ex. på detta bruk af *ceux* se I 77, 78 (4 ex.), 79, 81, 83, 329. II 9, 10, 12, 15 (2 ex.). *celles de Flameaux et celles de Vindelless* I 76. *celle de Fanfreluchon* I 288. *celle du Fossé* d:o och 289.

Denna användning af *ceux* var allmän i 16:de och 17:de årh.⁶⁾ Gräfenberg anför följ. exempel på *celles* med gen. hos Bonaventure des Periers II 46: *Il ne se faut pas esbahir si celles des champs ne sont guères fines, veu que celles de la ville se laissent quelquefois abuser bien simplement*.⁷⁾ Ehuru exempel saknas, såvidt jag vet, för gfrn, är det likväl sannolikt att äfven denna på samma sätt nyttjade fem. formerna. Att så var fallet i 17:de årh., kan man sluta af Vaugelas anmärkning om missbruket af *celuy*.⁸⁾ Detta bestod däri, att isht kvinnorna och hofmännen, då de skrefvo, började en mening med ett *dem.* pron., som hade afseende på ett abstrakt subst. i föreg. mening, t. ex. *j'ai parlé à un tel de notre affaire, il s'y portera avec affection. Celle que vous m'avez témoignée ces jours passez*. Detta anser han felaktigt. I fråga om saknamn däremot och personer gillar han det och anför följ. yttrande af Coëffeteau såsom ett exempel därpå: *la femme de Septimius pour épouser son adultere, fit proscrire et tuer son mari. Celle de Salassus alla elle-même querir les soldats pour l'exécuter*. Sådana uttryckssätt som *ceux de Rhodes* förekomma ännu i naiv stil.⁹⁾

3. Determinativpronomen utsättes icke alltid framför en gen. i st. f. ett föreg. subst.

Une main plus dextre que la mienne comme d'un Mornay II 320. *il vit un vieil homme ressemblant de quatre vingt ans* II 286.¹⁰⁾ *Il faut croire par nécessité que les hommes qui en sont bastis et composez, sont plus durs, forts et leur vie beaucoup plus longue que des delicatement nourris* II 285. *la coustume estoit, que non seulement le nom du Prestre choisi,*

¹⁾ Haase, Garnier 13. ²⁾ Haase, Fr. S. § 24 Anm. 1. ³⁾ Rem. II 259. ⁴⁾ Jfr Ayer § 189, 3 b Anm. och Lücking exemplen § 234, 1. ⁵⁾ Giesecke 37, Anm. 2. ⁶⁾ t. ex. hos Amyot (Jung 29), Marot, St Gelais, Bonaventure des Periers (Gräfenberg 43) m. fl. ⁷⁾ Gräfenberg 43. ⁸⁾ Rem. III 200—202. ⁹⁾ Haase, Fr. S. § 25 ¹⁰⁾ Jfr härmed *Si oïl resambent de faucon* Tobler 92.

mais aussi de ses pere et mere, fut escrit audit liore II 343. *qui contenoit le nom d'iceux Prestres ensemble et de leur pere et mere* II 342.

Detta gammalfranska bruk bibehöll sig ända till slutet af 17:de århundradet.¹⁾ I sådana fall som de båda sist anförda exemplen skulle väl äfven i moderna frn utelämnandet af *celui* kunna försvaras, men bäst är att utsätta det.

3. Det neutrala *ce*.

§ 44.

Såsom neutrum känner gfrn endast *ce*, (*ço, çou, ceo*), hvars bruk först senare t. ex. hos Froissart och Commines²⁾ och isht i 16:de årh.³⁾ inskränkes af *cela*. Detta *ce* begagnas af Noël du Fail i följ. fall, då det i frn antingen icke alls nyttjas (utan i stället *cela*), eller ock endast i juridisk eller familjär stil.

a) såsom subjekt: *ne faut presumer ce venir de vous* I 28. *sachant ce ne provenir que de ton pere* I 104. *mais quand ce viendrait au bon de faire* I 208.

Enligt Gessner⁴⁾ skall *ce* ännu vara brukligt vid *venir* i förtroligt tal, enligt Plattner⁵⁾ i folkspråket.

b) såsom objekt: *ce voyant* I 125. *ce faisant* I 148 m. fl. st. *ce disant* I 16 m. fl. st. *licentié de ce faire* II 214. *ce luy accordait* I 21. Elliptiskt *et ce* I 187, 309 m. fl. st.

Så ännu: *pour ce faire, ce faisant, ce disant och et ce*.⁶⁾

Vaugelas anmärker⁷⁾ om *à ce faire* och *en ce faisant*: «elles ne sont plus aujourd'hui du beau style, elles sentent celui des Notaires.» Th. Corneille instämmer.

c) efter prepositioner: *avec ce* I 8, 18, 20, 90, 154. *à ce* I 26, 98, 142. II 20, 198, 324. *quant à ce* II 324. *de ce* I 9, 21, 28, 42, 97, 183. *en ce* I 26, 323. II 277. *pour ce* I 91. II 210. *oultre tout ce* II 264. *paravant tout ce* II 327. *sur ce* I 100.

Haase anför ex. på detta bruk af *ce* efter *à, de* och *pour* hos Laf., Malh. och Racine.⁸⁾ *Sur ce* är ännu ganska vanligt, *pour ce* och *à ce* i juridisk stil.

d) pleonastiskt vid former af *dire* inskjutna i det direkta talet:

et n'eust voulu, ce disoit-il, pour je ne scay quoy I 22. *y joint, ce dit la loy, que* II 36. Andra ex. I 97. II 13, 44, 84.

Vanligt i 17:de årh., isht i talspråket. Det ansågs af Th. Corneille såsom ett fel, hvilket alltid borde undvikas, äfven i talspråket.⁹⁾ Enligt Lücking fortlevver detta bruk i familjärt språk, enligt Haase endast i folkspråket.¹⁰⁾

§ 45.

Det determinativa *ce* utsättes icke

a) ofta framför rel. pron. *qui*, då detta syftar på en föreg. sats: *Je ne vous congnois point: qui est à dire que* I 52. *avoir entré en une taverne, sans avoir baisé la chambriere, qui estoit vilainement fait* I 103. Andra ex. I 169, 181, 223 m. fl. st. I första delen är ensamt *qui* regel, inalles 19 ex.; *ce* *qui* förekommer endast på 3 ställen. I 2:dra delen är bruket vacklande: ensamt *qui* förekommer 45 ggr, *ce* *qui* 18.

ack. neutr. que utan föreg. *ce* nyttjas endast II 318: *Les sciences mesmes et docteurs d'icelles se moquent les uns des autres, qu'ils appellent vesperiser.* I 25: *fors (qu'il ne faut pas mentir) que les anciennes personnes avoient (comme bien estoit raisonnable) les plus honorables places; ce que* däremot på 14 ställen.

¹⁾ Jfr Gessner I 33, Haase, Garnier 14 och Fr. S. § 27, Gräfenberg 43. ²⁾ Giesecke 48, Anm. 2. ³⁾ Haase Garnier 11. ⁴⁾ Gessner I 36. ⁵⁾ Plattner § 306, not 1). ⁶⁾ Jfr Robert 141, § 6, Lücking § 229 och Brunot 326. ⁷⁾ Rem. II 210. ⁸⁾ Haase, Fr. S. § 18. ⁹⁾ Rem. II 212, Note. ¹⁰⁾ Jfr Lücking § 229, 2, Haase, Fr. S. § 18.

I grn var ensamt *qui, que* regel, *ce qui, ce que* sällsynta undantag. Först i 14:de årh. blir utsättandet af *ce* mera vanligt och i 17:de årh. regel, ehuru äfven då ensamt *qui* och *que* förekomma, *qui* isht då predikatet utgöres af ett med être förenadt subst.¹⁾ Om bruket i modern franska se Lücking §§ 236 och 242 b Anm. och Siede 36.

b) ff. *dont*, då det syftar på innehållet af en föreg. sats. Ex. se § 64, 3.

c) stundom ff. *qui* inledande en relativsats, som egentligen är logiskt predikat, men genom inversion blifvit grammatiskt subjekt, såsom på följande ställen II 342: *mais qui m'empesche d'estre Chrestien, est une fausse et humaine cogitation, qui m'a vaincu.* II 387: *Et qui plus l'estonnoit, qu'il y ha tant d'offices.* I modern franska, som icke tillåter detta, utsättes *ce* äfven ofta i eftersatsen.²⁾

§ 46.

Cela begagnas ss. determinativum i st. f. *ce* II 311: *la faisant jurer sa foy et conscience qu'elle ne reveleroit à personne vivant, cela qu'elle poursuivoit tant honnestement.*

Så hos Molière, Pascal och Lafontaine. Nu för tiden är det sällsynt.³⁾

§ 47.

Cela hänvisar på en följande att-sats:

Comme va cela que de si peu de chose se puisse produire tant de corps ensemble II 285. *Car combien qu'ils eussent appris cela de leurs ancestres que Dieu leur envoieait du Ciel son Saint* II 337.

Detta var förr ganska vanligt, men är nu sällsynt⁴⁾ utom i folkspråket, i hvilket *cela* såsom subjekt till verbet être med predikativ bestämning tjänar till att hänvisa på följande subjektssats t. ex. *Ça leux z'y est ben égal qu'vous soyez voleur, filou ou assassin.*⁵⁾

§ 48.

Ett subst. står såsom predikat till *cela*:

Cela est harmonie et accord à cinq octaves II 111.

I moderna franskan tillåtes detta endast a) då *même* eller *seul* omedelbart följa t. ex. *cela seul est une des conditions de la vie, cela seul est la vérité*, b) i förbindelse med negation: *Cela n'est pas un défaut*, c) om *cela* står i motsats till *ceci*: *ceci est soie, cela est laine*, d) i samtalsspråket.⁶⁾

§ 49.

Ce förekommer förstärkt med *cy* II 324: *comme cecy ou cela est possible.* II 68: *chacun en cecy pensant avoir trompé son compagnon* och på flera andra ställen; med *icy* II 73: *qu'est ce icy à dire?*

Jfr hos Amyot: *Quelle Rome est ce icy?*⁷⁾ och ofvanstående § 39.

§ 50.

Såsom demonstrativum begagnas *tel.* II 343: *les autres Prestres approuverent telle opinion.* II 343: *il ne falloit regarder à telle difference.*

Anmärkningsvärdt är det mot *tel* svarande *quel* i: *ou prends tel passetemps, quel un Prince souhaitteroit* i Lemerres edition p. 52. Daffis ed. har *tel passetemps qu'.*

Om bruket i moderna frn jfr Lücking § 237, 4 Anm. och Ayer § 189, 8, Plattner § 341.

¹⁾ Jfr Gessner II, 11, Haase, S. U. (*ce qui* regel hos Villeh. o. J.) 47, Fr. S. § 35, Radisch 39, Jung 40, Darmesteter § 159 ²⁾ Jfr Hölder 415 och Ploetz: Nouvelle Grammaire Française, Cinq. Ed. p. 317, P. Larousse, Grammaire Supérieure, Troisième année Paris 1880, p. 432 (*ce* måste utsättas, då verbet åtföljes af *subst.* eller *inf.*) ³⁾ Haase, Fr. S. § 24, Lücking § 236, Anm. 2. ⁴⁾ Haase, Fr. S. § 24 Anm. 2, H. A. Bd. 61 p. 274. ⁵⁾ Siede 28. ⁶⁾ Plattner § 309, Hölder § 16, 2. ⁷⁾ Jung 35.

§ 51.

Såsom *själfständigt determinaticum* förekommer tel II 233:

et ont esté contraints tels qui dedaigneusement despiterent les lettres, eux ou leurs enfans se marier à la fille de leur fermier.

Jfr härmed hos Chrestien de Troies: *Si a tex qui larrons les claiment;*¹⁾ hos Joinville: *que il lour baillast une femme pour lour signour, tel qui fust dou lignaige le roy;* hos Villehardouin: *eslistrent deus clers telx qu'il savoient qui bon fussent;*²⁾ hos Henri de Valenciennes: *puis dist tele cose dont li empereres le tint à parole m. fl. p. 31;*³⁾ hos Racine: *Tel qui rit vendredi dimanche pleurera.*⁴⁾

Detta bruk har upphört.

IV.

Relativpronomen och relativa adverb.

§ 52.

Qui begagnas, såsom i moderna franskan, i casus obl. endast om person och är i nom. vida brukligare än *lequel*, hvilket hufvudsakligen tjänar till att inleda explikativa satser. Såsom acc. är äfven *que* vanligare än *lequel*. Förhållandet mellan *qui* och *lequel* i nom. är ungefär detsamma som mellan *que* och *lequel* i ack., i det ungefär 80 % af exemplen visa *qui* och *que*. I dat. åter är förhållandet omvänt: *lequel* nyttjas oftare, äfven om personer (förhållandet är ungefär som 28:10). Likaså i gen. Ex. se § 55. Om bruket af *qui* och *lequel* för öfrigt, se §§ 55—58, 61, om *que* såsom nom. sing. mask. § 53, om *où* såsom dat. § 63, *dont* såsom gen. § 64.

§ 53.

Endast följande exempel förekomma på det gammalfranska bruket af *que* såsom nom. sing. mask. I 2: *usans d'une telle tranquile et louable communauté, que à la postérité n'a laissé que les regretz et souhaits d'un pareil siecle.* I 63: (poesi) *Mais à dil qu'est de tout congneu.* I 164: *la paresseuse, qu'avant de l'oster, le laisseroit pourrir dedans.* II 81: *la bataille que se voyoit preste.*

Om man undantager Rabelais, tycks *que* ss. nom. m. ha varit föga brukligt i 16:de årh.⁵⁾ I moderna frn är *que* (mask.) uteslutande régime direct.

§ 54.

Relativet är oftare än i moderna franskan skildt från sitt bestämningsord; *qui* begagnas därvid ofta för *lequel*, och tvärtom. *ces faiseurs de bonnes mines par les rues, qui aguignent sous leur chapeau* I 310. *dequoy sert donc rouer un homme aux Hales de Paris, qui a esté condamné par un juge de Lyon* I 312. *Jean arrivé avec l'onglee aux doigts, qui s'accropit vis à vis le feu* II 32 (en konstruktion, som för öfrigt är anmärkningsvärd för det fria utelämnandet af *voicy*). *nostre maistre de Cornibus, grand et celebre Cordelier, lequel ... raconta* II 146. *Je retourne chez mon hoste, lequel en riant dit* II 102. *mais par provision j'empocheray ceste dragee perlee, laquelle se fait tant chercher* II 69. Om den frihet, med hvilken gen. af rel. pron. skiljes från sitt bestämningsord se § 55.

Likaså hos Amyot, Calvin, Montaigne m. fl. författare i 16:de årh.⁶⁾ Med afseende på ett omedelbart föregående subst. förekommer *lequel* äfven i 17:de århundradet. Vaugelas anmärker:

¹⁾ Gessner II 33. ²⁾ Haase, S. U. 59. ³⁾ Raumair, Henri de Val. 31. ⁴⁾ Ayer § 189, 8. ⁵⁾ Jfr Radisch 38, Jung 37, Haase, Garnier 21 (inga ex. hos Garnier). ⁶⁾ Jung 36, H. A. Bd 49, p. 187 och Bd 61, p. 275, Gessner II 6.

ces pronoms (lequel, laquelle) au nom., tant sing. que pluriel sont rudes pour l'ordinaire; & l'on doit plutôt se servir de qui, quand on le devrait répéter deux fois dans une même période.» Han anser dock att de böra begagnas för att undvika tvetydighet och i några andra fall.¹⁾ I grn var lequel i allm. föga brukligt beroende på dess vidsträckta användning af cui, qui, quoi och où. Om bruket i moderna grn jfr Lücking § 240 och Brunot p. 337.

§ 55.

Såsom a) gen. possessivus och b) gen. partitivus begagnas gen. af *lequel* oftare än *dont*. I förra fallet är att märka, att det styrande ordet, då det är subjekt, ibland står före ibland efter genitiven, hvilket senare ej tillåtes i moderna frnskan, och då det är objekt, icke alltid skiljes från genitiven. c) Såsom gen. beroende af prep. *de* vid verb är bruket vacklande; dock är *dont* öfvervägande. d) *de qui* är sällsynt.

a) 1. Det styrande ordet är subjekt eller predikatsfyllnad.

Fabrice gentil jardinier, Attila Regule, desquelz la memoire tant durera que etc. I 8. *Pompee, duquel, non obstant ses beaux livres d'augures et devinations, que tant religieusement consultoit, fut l'armee batue, rompue et saccagee aux champs de Pharsale par Jules Cesar* II 260. *bonnets, l'usage desquels est bien endommagé* II 191. *Un profundis, duquel la te- neur ensuit* II 27. *ces hauts contes (desquelz maintesfois j'ai esté auditeur)* I 42. Andra dyl. ex. se II 288, 298, 317.

Un beau petit moine, dont la façon ne vous coustera rien II 137. *un privé, dont estoit cas au procès* II 185. *le fait dont est cas* II 185.

2. Det styrande ordet står såsom objekt:

Thenot du Coin, duquel tout le monde savoit la vie I 58. *tribu et races, les papiers et registres desquels ... Herodes ce vilain murdrier fit bruler* I 270. Andra ex. se II 55, 132, 157, 210, 212 m. fl. st.

propos, dont on ignore et la source et la raison II 243. Andra ex. II 199 m. fl. st.

b) *s'estonnoit où estoient les gens de Monsieur, pas un desquels il n'apercevoit* II 94. *desquels y a grand et effrené nombre* II 225. *generations et lignees, dont y en a assez de souillez et contaminez* II 224. *et sans lanternes firent sept ou huit grosses vilaines lieues, dont les dix en valent quinze des environs de Paris* I 74. *ses finesses, dont par le passé il avoit fait assez competente provision* II 73.

c) *exceptions dont il se peut adviser* II 59. *pieces de drap dont il estoit radoublé* II 102. *celuy dont nous usons en nostre Basse Bretagne* II 122. *la revanche dont vous orrez parler* II 265. Andra ex. II 13, 27, 103, 285, 293, 378 m. fl.

ceste miniere perpetuelle de France des bleds et ouvrages, de laquelle ils ne se peuvent aucunement passer II 171. *Androgyne, de laquelle on pourroit tirer de belles choses* II 248. Andra ex. II 246, 266, 294 m. fl.

d) *celuy de qui les biens et fortunes sont ou petites ou brouillees* II 64.

Bruket af lequel i gen. var vanligare än i moderna grn såväl i 16:de som i 17:de årh.²⁾ Hvad beträffar genitivens ställning till det såsom subjekt stående substantivet, af hvilket den är beroende, så var bruket vacklande. Somliga författare ha föredragit att sätta den efter, andra före.

I alla de af Radisch (p. 44) anförda exemplen står den efter. Montaigne³⁾ satte den ofta före. Gräfenberg anför (p. 47) blott följande exempel på possessivt bruk af lequel hos Marot:

¹⁾ Rem. I 334. ²⁾ Jfr för 16:de årh. Radisch 44, Jung 36, H. A. Bd 49 p. 187, för det 17:de Haase, Fr. S § 33, Schmidt 32. ³⁾ H. A. Bd 49 p. 187.

les doux vents Desquels l'alaine est si très forte, Procop (p. 45) blott följ. hos Garnier: *une grande Republique ... la ruine de laquelle est d'autant plus déplorable que*. Huruvida äfven bruket med afseende på substantivets plats, då detta är objekt, var vacklande hos andra författare, därom lämna de af mig rådfrågade afhandlingarna ingen upplysning. I det af Gräfenberg (p. 47) anförda exemplet står substantivet *after* verbet liksom i moderna franskan. Jfr Mätzner II p. 496.

Med afs. på *dont* anmärker Gessner¹⁾, att det redan i gfrn användes såsom relativpronomen liksom nu, men att det i 16:de århundradet af vissa författare begagnades mindre ofta med anledning af det öfverhandtagande bruket af *lequel*.

de qui = *dont* såsom attribut till ett subst., hvilket står såsom subjekt i den relativa satsen, förekommer icke alls hos Villehardouin, Joinville²⁾ och Robert de Clari,³⁾ hvilka i stället använda ensamt *cui* (el. *qui*) eller också *dont*, 2 ggr hos Ruestebuef;⁴⁾ i 16:de årh.⁵⁾ träffas det hos Marot, Montaigne m. fl., i det 17:de⁶⁾ isht ofta hos Molière, men är nu föga brukligt annat än i poesi.⁷⁾

§ 56.

Lequel inleder den andra af två på hvarandra följande relativsatser, då den föregående inledes af *qui*: *il a laissé un héritier qui m'aime, ou je suis bien trompé, duquel je m'assure tenir ... encore les fermes* II 67. *je te veux declarer un secret, qui est entre nous autres Hebreux, par lequel nous sommes acertenez etc.* II 342. *Quintus Cincinnatus, qui labourait sa terre aux environs du Tybre, lequel ils creerent leur dictateur* II 364. *Alleguoit à ce propos un juge de nostre temps, qui estoit beste de compagnie, lequel un jour atout sa robe de soye fut trouvé tournant la broche etc.* I 309.

Likaså hos Joinville, Amyot och Voiture, hvilken äfven inleder den andra satsen med *qui*, då han börjar den första med *lequel*,⁸⁾ och äfven senare författare, se Hölder § 204, 2.

§ 57.

Det från latinet härflytande bruket att mycket oftare än hvad nu är fallet förbinda satser och meningar med hvarandra genom relativpronomen, isht *lequel* och *quoy*, är som bekant karakteristiskt för 16:de århundradets franska.⁹⁾ Noël du Fail utgjorde ej i det afseendet något undantag, utan var ett äkta barn af sin tid. Så finna vi relativet dels i början af en mening, som därigenom förbindes med den föregående, dels inuti en sådan, hvarvid det inleder en satsfogning och grammatiskt förbinder sig med en konjunktionalsats, ett participium eller en inf.

Or bien (disoit il) dites donc quelque cas de vostre village, Pasquier? Lequel respondit etc. I 58. *Quoy fait, le Seigneur des Orades ... viendra* I 289. *Ce qui leur estant prononcé, le plus ancien recourut aux desolations* II 176. *Dequoy les renards ... fecerunt magnum festum* II 192. *et se verra un songe creux bien accoustré ..., duquel si le fond estoit examiné vous n'y trouveriez etc.* II 77. *traité reveremment la grandeur du Roy et des Princes, ausquels, s'ils le m'ont demandé, je n'ay rien dissimulé* II 221. *Auxquelz venus il dist de bonne sorte* I 133. *vin de Naples, dont nos François en ayant beu, estoient tous gastez* II 225. *Gonin Turin: lequel pour estre mon compagnon d'estude, et de grand maison, je ne pouvois honnestement frequenter sans argent* II 194. *un poursuivant l'estat de president, lequel pour avoir le visage rouge, il estimoit estre un medecin marqué de mesme* II 229. *où seulement y avoir songé je resterois perdu* II 236.

Sådana förbindelser visade sig ännu i 17:de årh. i stor utsträckning.¹⁰⁾

¹⁾ Gessner II 10. ²⁾ Haase, S. U. 45. ³⁾ Raumair, Clary 16 (Clary använder icke håller gen. af *lequel*). ⁴⁾ Schumacher 19. ⁵⁾ Gräfenberg 48, Gessner II 2. ⁶⁾ Schmidt 33. ⁷⁾ Lücking § 244 a, noten ⁸⁾. ⁸⁾ Dembski 68, Gessner II 6, Jung 44. ⁹⁾ Gessner II 7—9. ¹⁰⁾ Haase, Fr. S. § 39.

Den moderna franskan undviker dem genom att i st. f. relativpronomen använda ett personligt pronomen eller demonstrativpronomen, och genom att göra 2 satser eller meningar, då det var nog med en i det gamla språket. Dock förekomma ännu sådana vändningar som: *L'arrêt l'a condamné à payer et à vider ses mains; quoy faisant, il en sera valablement déchargé. Son ouvrage, les ciseaux, le dé, les pelotes de laine et de soie roulèrent de tous côtés, ce que voyant, le jeune homme barbu se mit en devoir de courir après* (Greville, Mors aux dens).¹⁾ Andra ex. se Lücking § 242, b.

§ 58.

Attributiot lequel användes mycket oftare än i moderna franskan.²⁾ Det upprepas icke framför flera på hvarandra följ. subst.

Om *quel* förenadt med subst. se följ. §.

veu que par la loi civile c'est crime de leze Majesté douter de la capacité d'un officier examiné, receu, et qui a fait le serment: auquel erreur etc. II 26. *au moyen duquel nouveau plaisir* II 141. *A laquelle supputation et calcul d'annees* II 340. *Au moyen desquelles volontaires et franchises declarations et confessions* II 188. Andra ex. II 56, 312, 326, 332, 340 m. fl. st.

Detta bruk möter oss redan hos Joinville³⁾ t. ex. *ne onques ne li oy nommer le dyable, liquex nons est bien expandus pour nous deffendre le passaige; laquez chose lour estoit legiere à faire* m. fl. I 16:de årh. var det vanligt t. ex. hos Rabelais⁴⁾ och Amyot,⁵⁾ i det 17:de sällsynt.⁶⁾

§ 59.

Quel förekommer förenadt med subst. i st. f. den eljest brukliga formen med artikel.

Quel maistre ou superieur commença à les gensdarmes I 4. *car leur estoient incongnus Poirre, Safran, Gingembre ..., quelles choses tant s'en faut qu'elles nourrissent le corps de l'homme etc.* I 19. *mais bien faire grand' chere, et tenir les vaisseaux du corps bien pleins et refaits de bon vin et viores à l'equipolent, quelle opinion venue des Alemans avec leurs sueurs, s'en va guigner le prix contre l'erreur antique* I 278. *Quel jugement ainsi sans dissimulation bravement donné* II 223. *Quel nom ainsi inconnu fors aux consacrez* II 247. I Lemerres edition förekommer dessutom p. 35 (Propos rustiques): *Quelles choses ly accorderent*. Assézats edition har i stället: *Ce qu'à luy accordé par l'assistance*.

På detta bruk saknas exempel, så vidt jag vet, hos andra författare tillhörande samma och följande tid. Bourdigné använder visserligen *quel*, men icke förenadt. Exemplen hos sistnämde författare äro enligt Gräfenberg (p. 48) följande: *ung bon tour, quel cy je voys escripre. la pouldre, quelle il leur a venduë. Ce sont les faictz de feu Pierre Faifeu (Natif d'Angers) quelz aux mieulx que j'ay sceu, Ay retiré de maintz Seigneur et Dame*. Han hänvisar äfven till 4 andra ställen.

Hos Joinville förekomma följ. ex.:⁷⁾ *le jour de la saint Jaque, quel pelerins je estoie et qui mainz biens m'avoit fait. pour l'honneur dou roy, en quel messaige il estoient venu*.

Formen *quel* förekommer enligt Ling i kungabrefven från 14:de århundradet⁸⁾ t. ex.: *Terres queus ayant en lesdits pays. Des plées et coignissance queux il avera. Les ranceons*

¹⁾ Robert 141 § 6. ²⁾ Jfr för gfn Mätzner I § 281, 4, för moderna franskan Plattner § 318 och Ayer § 191, 4, Hölder § 204, 4. ³⁾ Haase, S. U. 49, 50. ⁴⁾ Radisch 43. ⁵⁾ Jung 45. ⁶⁾ Haase, Fr. S. § 33, Schmidt 32. ⁷⁾ Haase, S. U. 50. ⁸⁾ Ling 42.

queux se devoient lever. à tous autres amys ... à qui et à quel nos lettres verront. Vestre noble estat, quel Dieu vuille que soit toujours si bon. Enligt Haase är *quel* icke ovanligt hos Froissart.¹⁾

§ 60.

Quoy brukas med afseende på a) saknamn (isht abstrakta subst.) och b) personnamn.

a) *c'estoient deux carolus à l'espee, dequoy il vouloit à toute force faire present à Lupolde* I 170. *le cordeau, dequoy le Normand devoit estre pendu* I 320. *imperfections, dequoy ordinairement sont tachez jeunes gens* I 29. *ce temps, dequoy vous ay parlé* I 39. *outre les grosses amendes extraordinaires, en quoy il les faisoit condamner* I 221. Andra ex. I 39, 212. II 314, 341 och i Lemerres ed. p. 81.

b) *c'est Monsieur à quoy l'on fait cela* II 148. I detta exempel syftar dock quoy logiskt på en sak, hvilket man finner af följande mening: *La sucree n'eust osé dire Couillard, mais bien par periphrase, circumlocution, et long assemblage de mots, l'outil auquel volontiers elle eust dist bon jour et bon soir tout ensemble. c'est l'homme de quoy nous parlions* II 200.

Bruket af quoy med afseende på saker och personer var i gfrn sällsynt,²⁾ men ganska vanligt, om också icke allmänt, i 16:de årh.³⁾ Vissa författare använda det endast om saker ss. Villehardouin (2 ex.),⁴⁾ Henri de Valenciennes (2 ex.),⁵⁾ Rustebuef (7 ex.),⁶⁾ Marot och Marguerite d'Angoulême,⁷⁾ andra om både personer och saker såsom Joinville,⁴⁾ Voiture,⁸⁾ Commines⁹⁾ och Montaigne;¹⁰⁾ andra åter följa det moderna bruket, såsom Garnier¹¹⁾ och Saint Gelys.⁷⁾

Enligt Palsgraves Regula tertia¹²⁾ begagnas quoy icke blott om saker utan äfven om personer efter preposition t. ex. *l'homme en quoy je mettoye toute ma confiance*. Vaugelas förbjuder i dylika fall quoy om personer.¹³⁾ Om djur och liflösa ting föredrager han lequel. Likaså Corneille, och Patru i prosa (i poesi måste man säga om djur t. ex. *c'est le cheval avec quoy*). Det moderna bruket¹⁴⁾ fastställdes af akademien 1704.

c) sats 1) vid partic. såsom subjekt, hvilket ej är brukligt i moderna franskan; och såsom objekt.

Quoy fait I 289. II 27, 33. *Quoy voyant* I 4, 12. II 345.

Gessner anmärker (II 12) att quoy med afseende på sats synes vara främmande för gfrn och först med 14:de århundradet blifva vanligt. Jfr Mätzner II § 469. Såsom subjekt tycks quoy ha haft liten användning. Jung anför (p. 44) ett exempel på ofvanstående uttryck hos Amyot. Ett annat: *Quoy entendu*, från samme författare, anföres af Benoist (p. 189 b.). Såsom objekt däremot var det vanligt i 16:de årh. och nyttjas ännu så i juridisk stil.¹⁵⁾ Quoy voyant tycks ha varit ett stående uttryck. Man finner det äfven hos Rabelais,¹⁶⁾ och Montaigne,¹⁷⁾ Saint Gelys och Marguerite d'Angoulême.¹⁸⁾

2) efter prepositionen *de* i större utsträckning än i moderna franskan (jfr dont § 64).

il accorda aux parties plaidantes aller en certaine comission, de quoy il se repentit depuis plus de quatre fois II 25. *encore que le citre ne fust guere bon, de quoy il se faut taire pour le present* II 29. *Estans vis à vis des Pallodes, la mer demeura en un instant calme et sans vent: au moien de quoy Thamons cria sur le rivage, que le grand Pan estoit mort* II 339. *Au moyen de quoy* I 4, 5. *de quoy il n'y a pas un seul appellant, ne intimé, ne apellé en desertion* I 313.

¹⁾ Haase, S. U. 50. ²⁾ Gessner II 4. ³⁾ Haase, Fr. S. § 34. ⁴⁾ Haase, S. U. 48. ⁵⁾ Raumaier 26. ⁶⁾ Schumacher 20. ⁷⁾ Gräfenberg 50. ⁸⁾ List 8, Dembski 69. ⁹⁾ Stimming Zschr. 495. ¹⁰⁾ H. A. Bd 49 p. 188. ¹¹⁾ Garnier 21. ¹²⁾ Palsgrave, Ecl. p. 353. ¹³⁾ Rem. Jfr I 207 och 336, 337. ¹⁴⁾ Jfr Ayer § 191, 2 b), Lücking § 242 och Hölder § 202, 6 ¹⁵⁾ Hölder § 202, 6 noten 93, Lücking § 242 b. ¹⁶⁾ Radisch 42. ¹⁷⁾ Procop 46. ¹⁸⁾ Gräfenberg 52.

au moyen de quoy och de quoy i det sista exemplet motsvara moderna franskans c'est el. voilà pourquoi. Jfr *A cause de quoy je tournay le propos devers Lysis* hos Bonaventure des Periers (Gräfenberg 53).

I st. f. de quoy användes oftare dont, icke blott af Noël du Fail utan äfven af andra författare (se § 64, 3).

3) efter prepositionen *à* sällan, och då för det hos författaren vanliga temporala *où*: *à quoy par plus de neuf fut dit, morion* II 297. Jfr § 65, c. 1.

Likaså hos Rabelais:¹⁾ *A quoy Panurge soudain mit le poulce de la main dextre sous les mandibules. A quoy tant fut indigné que de son espee le tua*; hos Garnier:²⁾ *A quoy cest homme credule pria le Dieu Neptune.*

4) efter prepositionen *par* i betydelsen *voilà pourquoi*: *parquoy, qui avoit la maschoire d'une asne estoit bien armé* I 4.

Så äfven hos andra författare tillhörande samma tid.³⁾

§ 61.

Substantiviskt *qui* inledande en relativsats, som har betydelsen af en villkorssats förekommer: I 113 *Qui garde les souliers en quoy on a espousé, cela sert moult à avoir bon ménage.* I 232 *tout s'en iroit sen-dessus-dessous, qui n'y mettra ordre.* I 189 *Qui n'auroit eu pitié de ma jeunesse, dit l'oncle, il y a longtemps qu'il ne seroit nouvelle que de ma mort funeste, lamentable et honteuse.*

Ett i gammalfranskan⁴⁾ vanligt bruk, som träffas, ehuru sällan, hos 16:de århundradets författare t. ex. Amyot, Montaigne och Rabelais⁵⁾ och äfven någon gång hos 17:de århundradets ss. Molière och Malherbe.⁶⁾ Det fortlevver ännu i sådana uttryck som *comme qui dirait*.⁷⁾

§ 62.

a) Med afseende på sats begagnas i nom. *qui*, *ce qui* (se § 45), sällan *ce que*; i gen. *de quoy* eller *dont* (se §§ 60, c) 2 och 64); i ack. *ce que*, sällan *que* (se § 45). Om *à quoy* se § 60. Exempelen på *ce que* i nom. äro följande:

Ce que tout ensemble amassé a esté cause de beaucoup de tels maux advenuz I 168. *ce qu'est arrivé n'a pas longtemps à Franciscus Pehius* I 275. *Ce qu'estant fait, Brusquet y changea, et l'adresse et le langage* II 309. *Ce que luy aporta une grande gloire* I 237.

Så ofta hos Amyot⁸⁾ och Rabelais.⁹⁾ Den sistnämde använder äfven ensamt *que* t. ex. *Et, que pis est, fait impostures. Et, que plus est, couvoit toutes les chiennes du pays.*

Hos Garnier förekommer *ce que* endast 2 ggr.¹⁰⁾ Om bruket i gfrn och moderna franskan se § 45.

b) Med afseende på determinativet *ce* användes i nom. både *qui* och *que*. *prenant ce que luy est en diametre contraire* I 2. *ils acquerioient ce que aux autres ... estoit vilainement dénié* I 5. *se voyant frustree de ce que par droit est sien* I 169. *et de ce que s'en est ensuivy* I 216. *arriveroit necessairement ce que aux Romains* I 222. Ex. på *ce qui* I 250 m. fl. st.

Samma bruk möter äfven hos Amyot⁸⁾ och Rabelais.⁹⁾

§ 63.

Relativsatsen öfvergår till demonstrativsats (jfr § 8):

¹⁾ Radisch 42. ²⁾ Procop 46. ³⁾ Darmesteter § 286, Radisch 42, Jung 45. ⁴⁾ Gessner II 14. ⁵⁾ Radisch 41. ⁶⁾ Haase, Fr. S. § 40. ⁷⁾ Lücking § 246, Anm. 3. ⁸⁾ Jung 37. ⁹⁾ Radisch 38, 39. ¹⁰⁾ Haase, Garnier 21.

ressemblant au Moine de S. Melaine, qui bien savoit faire un moulin perpetuellement moulant, mais il ignorait la science de l'arrester II 293.

§ 64.

Dont har liksom i gfrn¹⁾ en vidsträcktare användning än i moderna franskan, hvilket till en del beror på ett vidsträcktare bruk af prepositionen *de* (kausalt och instrumentalt) samt bruket att förbinda satser med ett relativum. Det förekommer

1. såsom rumsadverb = moderna franskans *d'où*.

se rompre et perdre au même lieu et havre dont il eseroit bientôt faire voile I 245. *Rennes dont il estoit* I 321. *pray que tout nostre or et argent tiré par tant d'alambics et moiens, passe fort subtilement de nos bourses en celle du Roy, dont il ne revient* II 172.

et retourner la periode estant revoluë, dont naguere je suis issu I 141. I sist anförda exempel är lå utlemnadt. Jfr hos Henri de Valenciennes: *ains retournent arriere là dont il estoient venu.*²⁾

Ganska allmänt bruk i 16:de och 17:de årh.³⁾ Enstaka exempel förekomma äfven hos 18:de århundradets författare.⁴⁾

Vaugelas ogillar det: »Quelques-uns disent encore *dont* pour *d'où*, comme, le lieu dont je viens; mais c'est très mal parler, il faut dire *d'où je viens*. On dit néanmoins la race ou la maison dont il est sorti mieux que *d'où il est sorti*, qui toutefois est bon.»⁵⁾

2. = *lequel* efter prepos. *de*, i större omfång än i moderna franskan. *avec plusieurs oraisons et suffrages, dont il sollicitoit ce pauvre contable à remercier les saints et terribles jugemens de Dieu* II 177. *avec leur qui pro quo, dont ils abusent le peuple et sa bource* II 182. *accident de mort, dont par aventure nous serons prins et emportez sans y songer* II 216. *et après quelques honnestes importunitéz, dont elles le seurent faire descendre de cheval* II 271. *fanfares et chansons dont il estonnoit tout le pourpris* II 273. *se plaignant des humeurs melancoliques et fascheuses, dont Eutrapel ... le recherchoit souvent* II 292. *vertu et grandeurs dont il egalait les premiers de sa saison* II 191. Jfr för öfrigt § 55.

I franska akademien år 1694 utgifna lexikon heter det bland annat om *dont*: Il se dit aussi pour *Avec lequel, laquelle* etc. *Voilà les armes dont il a combattu les ennemis*. Så äfven nu någon gång, dock knappast annat än i poesi.⁶⁾

3. med afseende på sats utan föregående *ce*, omvexlande med *de quoy*, och står då ej sällan liksom sistnämnda pron. i kausal betydelse = *voilà pourquoi*. Jfr § 60.

il mourut sur la place, dont ne fut mention ne nouvelle I 251. *La courtisane Libia ayant vendu par quartiers les heures de jour et nuit à certains Peres de Rome, s'adressa solidairement actione in factum contre les tous, pour la nourriture d'un enfant, qu'elle gaigna en ceste expedition, dont elle fut deboutee à la Rotte* II 136. *Parce que possible Marion rioit plus volontiers à Robin qu'à Gautier, dont commença la maniere de se battre pour la vessaille* I 3. *J'aurois grand peur, ayant laissé de brouiller, que je ne fisse comme Theophraste, lequel, ayant commué son labeur d'estude à ses ayses, mourut: dont m'est avis que ...* I 145. *Il se defendoit, disant que c'estoit unicus actus, un seul exploit, de soy individu et inseparable: dont il prenoit droit par ce grand et solemnel paragraphe Cato, requerant estre absous* II 135.

¹⁾ Gessner II 10, Haase, S. U. 52. ²⁾ Raunair, Henri de Valenc. 27. ³⁾ Jfr Haase, Garnier 22, Jung 42, Radisch 46, Gräfenberg 49. ⁴⁾ Haase, Fr. S. § 37. ⁵⁾ Rem. II 307. ⁶⁾ M. Bescherelle aîné: Dictionnaire National 1865. Onzième éd.

Cela est vray, dit Eutrapel, dont je me suis repenty depuis plus de cent fois II 196. Andra ex. I 9, 41, 104, 169, 180, 252. II 27, 174, 330 m. fl.

Ensamt dont med afs. på sats var regel i gfrn,¹⁾ och mycket vanligt äfven i 16:de och 17:de årh.²⁾ Ännu i dag förekommer det så, isht i samtalsspråket.³⁾

§ 65.

Où begagnades förr mycket oftare än nu.⁴⁾ Så finna vi det hos Noël du Fail

a) = *lequel* med preposition

1. med afseende på personer, hvilket nu är obrukligt.

il entra de nuit chez ceste Damoiselle, où il fit ce qu'il voulut II 30. *se retira à son cousin le Duc de Bourgogne, où il aprint à faire le petit pain* II 64.

Likaså i gfrn. Ehuru sällsynt i 16:de århundradet⁵⁾ var det likväl ännu brukligt i det 17:de t. ex. hos Molière, Pascal m. fl.⁶⁾

2. med afseende på saker mycket oftare än nu⁴⁾ (enligt regel för *lequel* och *dans*, ofta för *lequel* och *à*, sällan för *lequel* och *par*):

vous orrez leurs propos, où possible trouverez goust I 14. *la condition et vocation où Dieu tous a appelez* I 232. *ceste maladie où chacun y apporte son conseil* I 272. *Le pere entendoit assez telles nouvelles, où il faisoit la sourde oreille* II 65. *affamé de cest appetit et desir de taster à la chair, où ils ne touchoient qu'aux grands festes* II 132. *Mais voicy le trebuchet où je fus prins* II 193. *la rue où nous nous retirons* I 70. *devoirs Chrestiens où ils sont obligez* II 359. *mariage où elle estoit obligee* I 288 (se Godefroi II 75 om bruket af obliker med *à*). Andra dyl. ex. II 171, 210, 355 m. fl. st.

onc ne luy dit Monsieur de Montebon un seul mot, par où l'on apperceust familiarité ne cognoissance II 86.

b) = *par où* eller *par quoy*, *voilà pourquoi*:

Vous me rescrivez que je vous aide à soustenir la fureur des questions ... Où je n'ay voulu faillir vous dresser ces petits advertissements II 319—320. *Car Eutrapel ... n'eut onc que mal, tracassant et barbouillant, tantost aux affaires publiques, et par autres fois aux domestiques et priveez, tant pour soy, que ses amis: où je vous laisse penser quant et combien d'alarmes et assauts il a receu en ce long cours d'annees* II 356—357.

Detta bruk, som utvecklat sig ur den hos författaren mycket vanliga temporala användningen af *où*, tycks ha varit sällsynt i språket. Haase anför (Fr. S. § 38) följande exempel hemtadt från Bossuet: »*Et erant valde bona,*» *enfin qu'il avoit paru tout saisi de joie dans le spectacle de son ouvrage. Où il ne faut pas s'imaginer que Dieu ressemble aux ouvriers mortels, lesquels ... sont ravis que l'exécution les décharge du travail.*

c) utan afseende på något bestämningsord.

1. såsom temporal konjunktion, ytterst ofta, och det icke blott inuti utan äfven i början af en mening.

les autres vendoient des livres, où ils n'avoient rien, dont il falloit plaider II 23. *disputans de leurs prerogatives, où se sentoient merueilleusement foulez ceux des Flameaux* I 78. *comme fit Pipaut de la taille, où il n'estoit imposé qu'un denier* I 295. *il continua disant*

¹⁾ Gessner II 12. ²⁾ Jfr Haase, Garnier 22, Jung 42, Radisch 46, Gräfenberg 49. ³⁾ Lücking § 244, 2 b., Littré, Ayer § 191, 5 b. (»On trouve dont employé comme pronom absolu»: *La mère Barbeau se mit à pleurer, dont le père Barbeau se mit peu en peine* (G. Sand). ⁴⁾ Jfr Gessner II 10 och Ayer § 191, 6. ⁵⁾ Jfr Jung 42, Haase, Garnier 23. ⁶⁾ Haase, Fr. S. § 38, Schmidt 38.

n'avoir onc veu plus belles bandes, où il luy fut dit que II 296. *Tandis, trois de mes compagnons Bas Bretons et moy, revenans du Croissans ... passasmes par ceste assemblée, nous fourrans pesle-mesle, comme est la coustume des Escholiers, et regardans qui en avoit du meilleur. Où par un Aleman fut presentee la pierre à Tharngen* II 314. Andra ex. I 83, 297. II 49, 53, 73 m. fl. st.

Gammalfranskt från latinet härstammande bruk, som förekom äfven senare än 17:de årh. och nu har upphört.¹⁾

2. såsom adversativ konjunktion = *tandis que, au lieu que*:

Toutefois après avoir receu la faveur du Saint Esprit, ont esté les plus grands clerks du monde ... Où les pauvres Philosophes avecques leurs prudences, et sagesse humaines, n'ont sceu en tant d'annees jetter et espandre hors la Grece ... leur belle philosophie et doctrine etc. II 347.

I denna användning föregicks où hos andra författare vanligen af *là t. ex. il choisit une vie simple sans superfluité quelconque, là où Pelopidas prit femme de grande maison* (Amyot, se Jung 43). Vaugelas ogillade detta bruk; likaså akademien som förklarade det för barbariskt.²⁾

§ 66.

I emfatisk omskrifning med *ce* och verbet *être* samt i generaliserande koncessivsatser begagnas *qui, où* och *dont* i st. f. det nu brukliga *que*:

c'est donc à vous comme la premiere en beauté, bonne grace, et maintien, à qui j'offre et donne du meilleur de mon coeur ceste fleur nouvelle et de valeur II 275. *C'est donc pres la Guierche, où les supplians vont entrer en grosses et terribles disputes* II 17. *car quelques deguisemens et feintises dont vostre Alcibiades, Ulysses et Cicero ayent usé* II 221.

Allmänt bruk i 16:de och 17:de årh. och ej sällan förekommande äfven i det 18:de.³⁾

V.

Interrogativpronomen.

§ 67.

Qui begagnas med afseende på saker predikativt i st. f. *quel*:

Mais je suis en doute, ... qui est la cause de voir sur terre tant de meschans vieux, et de grand aage II 290. *chacun y apporte son conseil, qui est la drogue qui soit à meilleur marché* I 272.

Haase säger⁴⁾ att detta bruk förekommer i det äldre språket och någon gång äfven i 17:de årh. t. ex. *Pour juger qui est le bien d'une chose, il faut etc.* (Malh.) Jfr Gessner II 16. Det förkastas af Th. Corneille. *Qui* begagnas nu endast om personer.

VI.

§ 68.

I betydelsen *les uns, les autres* begagnas *qui ... qui, se* § 76.

§ 69.

Quel begagnas substantiviskt i st. f. *lequel*:

¹⁾ Jfr Mätzner II 124, Diez III 354, 355, Haase, Fr. S. § 38. ²⁾ Haase, Fr. S. § 38 Anm. — Rem. I 189: *Là où pour au lieu que n'est pas du beau langage, quoiqu'on le die communément et qu'Amyot s'en serve toujours; mais M. Coëffeteau ne s'en sert jamais, ni après lui aucun de nos excellens Ecrivains.* ³⁾ Jfr Haase, Fr. S. § 36. ⁴⁾ Haase, Fr. S. § 41.

je me suis avisé d'un cas arrivé lorsque j'étois jeune garçon. Quel? dit Polygame. De quoy font un revenu Dieu scait quel I 73.

Exempel härpå förekomma ofta i det äldre språket och äfven nu för tiden, ehuru vissa grammatikor ej tillåta det.¹⁾

§ 70.

Neutralt *qui* i direkt fråga såsom subjekt till personligt verb förekommer I 91:

qui bruit? qui vous meine?

I gfrn begagnades vanligen *que*.²⁾ Joinville följer i allm. detta bruk eller också använder han omskrifningen *quel chose*.³⁾ Formen *qui* intränger först senare i nom., var i 16:de årh. ganska vanlig och är ännu bruklig. Likväl föredrages nu omskrifningen *qu'est-ce qui*, isht i talspråket, likasom man hellre säger *qui est-ce qui vient?* och *qu'est-ce que vous voulez?* än *qui vient?* *Que voulez-vous?*⁴⁾

§ 71.

I indirekt fråga begagnas såsom

a) subjekt *ce qui* I 278: *mais le patient cognoist mieux ce qui luy est propre.* II 33: *elle conta de fil en eguille toute l'histoire et ce qui estoit passé.*

b) predikatsfyllnad och objekt alltid *que*: *Hervé mon amy, dy nous que c'est* II 73. *Sais-tu qu'il y a* II 213. *s'est cachée derrière un arbre ..., pour entendre que c'estoit* II 120. *ne sachans qu'il disoit* II 298. *demanda qu'on luy vouloit* II 339. Andra ex. II 93, 132, 242 m. fl. st.

I äldsta franskan var *que* den enda brukliga neutrala formen såväl i nom. som ack.⁵⁾ Villehardouin, Joinville och Henri de Valenciennes⁶⁾ känna icke ännu det moderna⁷⁾ bruket, hvilket först i 17:de århundradet blir regel. Det gamla bruket var dock äfven då ganska vanligt.

Vaugelas säger:⁸⁾ On ne dit plus gueres maintenant *que c'est*, comme l'on disoit autrefois. On dit *ce que c'est*. Par exemple, M. de Malherbe dit, *Il n'y a point de loi qui nous aprenne que c'est que l'ingratitude*. Aujourd'hui l'on dit, *qui nous apprend ce que c'est que*, etc. Corneille tillägger: M. Chapelain condamne l'exemple de Malherbe *Que c'est pour ce que c'est* comme une façon de parler très vicieuse, quoiqu'elle ait été encore employée depuis trente ans par de bons Auteurs.

§ 72.

Lequel förekommer i neutral betydelse:

Sublant ou sifflant (lequel que l'on voudra ou tous) un chanson du pays fort harmonieusement I 302. *et allant après, avoit rencontré Marion la petite, ou la petite Marion, il ne luy challoit lequel* I 22.

Detta bruk är ej synnerligen vanligt under någon period af språkets utveckling.⁹⁾

Jfr hos Joinville (enda exemplet):¹⁰⁾ *or vous demant-je, lequel vous ameriés mieux, ou que vous fussiés mesiaus, ou que vous eussiés fait un péché mortel?*; hos Marot:⁹⁾ *Plaise au roy ne refuser point ou donner, lequel qu'il voudra*; hos Laboulaye (Contes bleus): *Puis les trois docteurs se levèrent, saluèrent le ministre, tendirent la main et descendirent l'escalier ou palais en se querellant ou en riant, je ne sais lequel*.¹¹⁾

¹⁾ Jfr Gessner II 20, Brunot 348, Plattner § 326 Anm. 1. ²⁾ Gessner II 17, Köhler 45 (anför några ex. på omskr.) ³⁾ Haase, S. U. 54. ⁴⁾ Jfr Brunot 344, 346, 347, Hölder § 17, 1., Ayer § 190, 3 a, Lücking § 254 och 124, Anm., Robert 144, § 1. ⁵⁾ Gessner II 18. ⁶⁾ Haase, S. U. 53, Raumair, Henri de Val. 28. ⁷⁾ Lücking § 254. ⁸⁾ Rem. II 3. ⁹⁾ Gessner II 20. ¹⁰⁾ Haase, S. U. 54. ¹¹⁾ Robert 145.

§ 73.

Où begagnas i st. f. à quoi:

Je m'estonne, disoit-il, où le Comte de Rennes mon maistre ... songeoit, quand il a donné à quatre colleges de sa ville de Rennes, soixante mille livres de rente I 316.

Haase anför följ. exempel på detta bruk hos Garnier: *où l'es-tu confié de guerroyer?*; hos Malherbe: *Caliste, où pensez-vous?*; hos Lafontaine: *Où vous exposez-vous?*¹⁾ Denna fria användning af où tycks ej någonsin ha varit synnerligen vanlig. Lücking anför blott: *où tend ce discours?*²⁾

§ 74.

Dont nyttjas då moderna franskan använder d'où:

dont vient cette hardiesse me presenter argent I 259.

Likaså hos Marot: *Mais dont advint que Léander Fut amoureux d'Héro? Dont vient l'humeur?*; Bonaventure des Periers: *Dont vient cela?*; St Gelays m. fl. samtida författare.³⁾ I 17:de årh. förekommer *dont* endast i indirekt fråga efter *voici* och *voilà*.⁴⁾

§ 75.

Quant förekommer liksom i gfrn och hos samtida författare.⁵⁾

Oh! quantesfois ils m'ont enyvré! I 160. *aprint à tout le peuple par quantes manieres on doit plaider.* I 323. *il auroit la jouissance d'elle toutes fois et quantes* II 61. *Lors Suisses après Alemans se destacher, Anglois de mesurer quants pas il y avoit* II 314. *Soyez caution, assurez vous quant et quant de payer* II 13. *fournir je ne say quantes douzaines de chemises et mouchoirs* II 318. *attendans le commandement de ce qu'ils auroient à faire, et que les affaires du Seigneur, et les leurs quant et quant, fussent despeschees* II 374.

Vaugelas säger om *quantefois*:⁶⁾ Ce mot pour dire *combien de fois*, est beau & agréable à l'oreille selon l'avis de beaucoup de gens, tellement que je m'étonne qu'il ait eu une si mauvaise destinée, au moins en vers, où il a très bonne grace ... car pas un de nos Poètes n'en voudrait user aujourd'hui, & pour la prose je ne pense pas qu'il ait jamais été en usage, ni même que Monsieur de Malherbe s'en soit servi.»

Quant har bevarats till våra dagar endast i talesättet: *toutes et quantes fois*.⁷⁾

Obestämda pronomen.

§ 76.

Qui begagnas distributivt såsom obestämdt pron. = *les uns, les autres*:

s'esvanouiront et s'en iront en fumee les noises et discords, s'enfuyans qui çà, qui là, tels perturbateurs de la patience commune I 227.

Denna användning af *qui* var förr mycket vanligare än nu.⁸⁾ Jfr t. ex. hos Molière: *Les medecins ont raisonné là dessus, et ils n'ont pas manqué de dire que cela procédait, qui du cerveau, qui des entrailles, qui de la rate, qui du foie* (Méd. malgré lui II, 9).

§ 77.

Aucun brukas i jakande sats i sin ursprungliga, positiva betydelse

a) själfständigt, såväl i sing. som i pl., = *quelqu'un*:

¹⁾ Haase, Garnier 25, Fr. S. § 43, Godefroy II 92. ²⁾ Lücking § 255. ³⁾ Gräfenberg 54. ⁴⁾ Haase, Fr. S. § 43. ⁵⁾ Gessner II 31, Gräfenberg 54, Jung 46. ⁶⁾ Rem. III 163. ⁷⁾ Brunot 359. ⁸⁾ Gessner II 19, Ayer § 190, 2, Plattner § 327 Anm. 3.

si aucun luy fait injure, sera tenu le defendre II 317. *avoir tiré la langue sur aucun* I 103. *aucuns ont voulu débattre* I 243. *prié par aucuns qu'il feist quelque honnesteté de son espee* I 97. Andra ex., i hvilka aucun står i pl., I 79—80, 87, 92, 108. II 332, 374 m. fl. st.

b) förenadt med subst. = *quelque*.

en qui ilz sceussent se reposer ... et recourir, si aucun schisme ou different s'eslevoit entre eux I 4. *pays que les propos d'aucuns Rustiques nous sont en main* I 1. *encore qu'ilz ayent d'aucunes bonnes conditions* I 241.

Il y avoit, disoit il, un President de Cour souverainé, qui estoit juge particulier d'une Province, voire officier d'aucuns Prelats, Barons, et autres Seigneurs I 257.

Likaså i de ofta förekommande adverbena *aucunesfois*, *aucunement*:

et m'estoit une telle peine qu'au charretier, qui, pour ayder à ses chevaux attelés à la charrette trop chargée, met son chapeau entre son espaule et la rouë, pour aucunement les soulager, aucunesfois beuvant à son baril I 15.

Andra ex. I 12, 20, 21, 142 m. fl. st.

Aucun företräder i grn det ss. indefinitum obrukliga *quelque*, *quelqu'un*.¹⁾ Först fr. o. m. 17:de årh. tjänar det till att jämte negation uttrycka begreppet »ingen». I 16:de århundradet var dock det gammalfranska bruket ännu mycket allmänt.²⁾ I moderna franskan har detta enl. Darmesteter inskränkt sig till *aucuns* el. *d'aucuns* disent. Enligt Littré tycks det ha en vidsträcktare användning »en style de palais et en style marotique ou familier» t. ex. *ce fait est raconté par aucuns. Il y en a d'aucuns qui*. Likaså i folkspråket: *J'en connais d'aucuns qui le sont bien autrement que vous*.³⁾

§ 78.

Quelque, *quelqu'un* begagnas icke blott i jakande sats, omvexlande med *aucun*, utan äfven i nekande sats. I förra fallet är *quelque* såväl i sing. som plur. och *quelqu'un* i sing. mycket vanligare än *aucun*; i pluralis däremot är bruket mera vacklande. Jfr föreg. §.

Ex. på bruket i nek. sats:

Qui n'aura en la bataille occis quelqu'un des ennemis, soit en lieu public lié, billé et attaché en un posteau en signe d'ignobilité I 6. *il n'est loysible à quelcun se vouloir immiscer de nos affaires* I 69. *n'estant peint de quelques cerimonies et secrets portans admiration* II 247. *Donne toy garde que tu ne parles à quelque meschant* II 356.

Enl. Haase visa sig *quelque* och *quelqu'un* knapt före 14:de årh. och blifva vanliga först med det 15:de. Om bruket i moderna frn se Lücking § 266.

§ 79.

Rien användes, då moderna franskan fordrar *quelque chose*:

regardans s'ilz verroient rien I 99. *et regarder s'il faut rien à Monsieur de Galopinerie*. I 136. *Dom Robert Jouant ... estoit fort pressé d'une Damoiselle à respondre comme il se portoit, et entre autres, s'il avoit rien prins ce jour là* I 279.

Likaså hos Amyot, Marot, S:t Gélays m. fl.⁴⁾ Detta gammalfranska bruk upphörde i 16:de årh.⁵⁾

¹⁾ Gessner II 24, 26, Brunot 349. ²⁾ Darmesteter § 171. ³⁾ Siede 40. ⁴⁾ Jfr Jung 52, Gräfenberg 60.

⁵⁾ Haase, Fr. S. § 51.

§ 80.

Maint användes såsom adj. icke blott vid *fois*, utan äfven vid andra ord: *maintesfois* I 42. *maintes raisons* I 194. *maintes choses* I 220. *en maintes sortes* II 203.

Maint var förr mycket vanligt såsom adj. Nu är det knapt brukligt annat än i uttrycket *maintes fois*.¹⁾

§ 81.

Chacun begagnas såsom

a) subst.

1. i st. f. *personne*:

car si la peine n'est que la confiscation de l'accoustrement, chacun ne s'en souciera I 269.

Enligt Palsgrave²⁾ hade *chacun* icke blott betydelsen af *each* utan äfven af *every* t. ex. »Every man ought to do in all places that whiche he knoweth becometh hym best: chascun doyt faire en toutes places ce qu'il scayt que mieulx luy advient.» Häraf torde möjligen detta bruk kunna förklaras.

2. i pl. (?) i talesättet *tous et chacuns*:

aussi pour obvier à tous et chacuns les dangers qui en eussent peu sourdre I 47. *et pour obvier à tous et chacuns les inconveniens qui en eussent peu venir* I 101.

Enligt Gessner var bruket af *chacun* i pl. mycket sällsynt.³⁾ Det är derföre sannolikt att *chacuns* är ett sällsynt exempel på en gammal singularform, hvars s. blifvit bevaradt med anledning af sammanställningen med *tous*.

3. i förbindelse med pleonastiskt *un*:

me faisant dire mille beaux mots à un chacun I 61. *et convier un chacun à l'admirer* I 206. *nous nous sommes tournez un chacun en sa propre voye* II 331. *appaissant un chacun* II 388.

Om ung *chascun* säger Palsgrave⁴⁾ att det begagnas efter prep., och att ung tjänar till att förstärka betydelsen *every*: »I fynde also, *tout chascun* and *ung chascun*, whiche signifye *eche* or *every* also, but with more expressyng that *all every* and *all togyther* do an acte, or that *every man* on his behalfe, dothe enforce hymselfe to do any acte.»

Detta i gammalfranskan och ända in i 17:de årh. vanliga bruk fortlevver ännu i folkspråket och begagnas äfven eljest någon gång på skämt t. ex. *Il est loisible à un chacun de souligner des chevilles dans les »Meditations»* (Ste Beuve).⁵⁾

b) adj. oftare än *chaque*:

à chacun oyseau son nid est beau I 29. *Si à chacune injure que me dit ma femme, je luy donnois un coup de baston* I 43. Andra ex. på detta bruk af *chacun* I 62, 78 (2 ex.), 315. II 95, 104 m. fl. st.

à chaque bouchon I 81. *pour chaque fois* I 136. *à chaque professeur* I 210.

chaque var mycket sällsynt före 16:de årh., och äfven då var det icke synnerligen allmänt. Rabelais t. ex. använder det icke, ej heller Marot, Bonaventure des Periers och Bourdigné. I stället användes *chacun* (ss. adj.), hvilket fortfor ända till slutet af 17:de årh.⁶⁾

§ 82.

Même står någon gång afvikande från det moderna bruket men öfverensstämmande med det gamla.⁷⁾

¹⁾ Jfr Brunot 353 och Hölder § 67, 6 (es wird nur in der leichten Poesie und in der vertraulichen Rede gebraucht.) Ex. blott från Lafont. Boil. och Corn.). ²⁾ Ecl. 361. ³⁾ Gessner II 27. ⁴⁾ Ecl. 362. ⁵⁾ Jfr Gessner II 27, Brunot 353, Siede 41 och Hölder § 60, Anm. 2. ⁶⁾ Gessner II 26, Gräfenberg 57, Ling 44. ⁷⁾ Gessner II 28, Ayer § 189, 7.

a) före subst. i betydelsen *ipse*:

Dieu qui est la mesme verité I 243. *il craint point tant la mesme maladie comme les redites et repetitions de mots qu'il faut faire* I 278.

b) efter subst. i betyd. *idem*:

un abbé commandataire du lieu mesmes I 74.

§ 83.

Tout är böjligt före predikativ eller attributiv bestämning:

bottes qui sont toutes neuves II 58. *nous despoillons tous nuds sous ces beaux ombra- ges et arbres feuillez* II 62. *qui changea ses souliers tous neufs avec ceux d'un condamné estre fouetté* II 103.

Bruket var före och äfven under 17:de årh. vacklande, i det *tout* än behandlades såsom adv. än såsom adj. Den moderna regeln bestämdes af akademien 1704.¹⁾ *Ménage* vill, med åberopande af språkbruket, böja *tout* alltid utom vid följ. *autres* och *aussi*. Likväl tillägger han: *omnis definitio periculosa*.²⁾

§ 84.

a) *Autre* förbindes med

1. possessivt pron., hvilket nu undvikes (Jfr § 23):

avec autres mes coëgaux et compagnons II 187. *comme autres ses compagnons* II 304. *faits par quelque Roy, ou aultre leur souverain* II 374. Jfr: *aucuns nos gentilshommes* II 233.

2. personligt pronomen liksom i frn oftare än nu:³⁾

Dieu est la proportion et mesure de tout avec nous autres hommes II 336. *nous autres pauvres hommes ss. le jour saint yves, jour fatal, et devot pour nous autres Bretons* II 195. *Vous autres femmes* II 277. *nous autres Hebreux* II 342. *nous autres Juifs* II 345.

b) Reciprokt förhållande uttryckes såväl med ensamt *se* som med både *se* och *l'un l'autre*: *s'estant invitees les unes les autres* II 78. *s'enqueroient l'une l'autre* II 130. *combien que paravant ils s'entrebatisent* II 79.

Det allmänna bruket ända till 17:de århundradet var, att det reciproka *l'un l'autre* icke förstärktes af *se*.⁴⁾ Om bruket i moderna frn se Lücking §§ 271, 276 Anm. 2.

§ 85.

Det i frn så vanliga *l'autrui* (= bestämda art. använd ss. själfst. determinativ och obe- tecknad possessiv gen.)⁵⁾ förekommer ej så sällan:

De là vient, dit il, que la meilleure partie des hommes ayme mieux atteindre et ravir l'autrui par travail, que jouyr du leur en repos et en seureté II 332. *fust à contredire l'autrui, ou confirmer le leur, ou pour n'embrasser l'une ou l'autre opinion* II 115—116. *ayant ferme foy, que ne tenant rien de l'autrui, il estoit sauvé et delivré des pattes du Diable* II 246. *payer ce que nous aurons injustement ... prins de l'autrui* II 261.

Vaugelas säger: »cette façon de parler (*je ne veux rien de l'autrui*) est du vieux temps; aujourd'hui elle n'est plus en usage que dans la lie du peuple.» Th. Corneille tillägger: »Mon-

¹⁾ Haase, Garnier 27. ²⁾ Ménage, Obs. 31—35. ³⁾ Jfr Gessner II 23 (Die frühere Sprache bediente sich dieser Wendung unbedenklich auch im *ernsten Ausdruck*), o. Hölder § 67, 11. (»Diese Ausdrucksweise ist familiär«). ⁴⁾ Benoist 106, Haase, S. U. 78. ⁵⁾ Gessner II 33.

sieur Chapelain marque sur *l'autrui*, que c'est un terme de la forme dont les Seigneurs se servent en saisinant les Contrats d'acquisition, *sauf notre droit & l'autrui*, c'est-à-dire, *celui d'autrui.*» ¹⁾
 Det begagnas ännu i kanslistil. ²⁾

§ 86.

Beaucoup användes ss. mask. subst. efter prep. utan följ. gen., hvilket icke är tillåtet i moderna frn.

consultation, qui a passé par les mains de beaucoup. I 314. *imposant à signifier à beaucoup* (sc. de mots) *à la bonne fois* I 40.

Beaucoup förekommer knapt före 14:de årh. ³⁾

§ 87.

homme brukas ofta i betydelsen »någon», isht i nekande satser eller satser med nekande betydelse:

il ne craignoit homme des deux prochaines paroisses I 21. *il fit plus grand chere que homme qui soit en la compagnie* I 64. *si femme savoit que vaut pomme, jamais n'en donneroit à homme* I 109. *il n'y a homme de vous qui ne le sache* I 154. *il n'y avoit homme qui ne plaidast* I 237. *je le feray parler aussi bon François qu'homme de sa paroisse* II 58. *s'il y a homme de vous qui ose maintenir* II 83. *si haute qu'homme de nostre aage n'y pourroit atteindre* II 113.

Likaså hos Joinville: ⁴⁾ *fist enquerre par tout le pays où l'on pourroit trouver home qui feist bone justise; miez que hom que j'eusse onques; Villehardouin: onques ne pot estre estainz par home; Henri de Valenciennes: ⁵⁾ et d'autre part, il ne lor faisoit cose ki lor anuiast; Commines: Jamais ne feroit ce serment à homme.* ⁶⁾

Detta bruk har upphört. ⁶⁾

§ 88.

Un användes

a) i både mask. och fem., såsom pronomen i betydelsen »någon», och åtföljes då oftast af rel. pron. *qui*:

et m'y cognois, peut estre, autant qu'un qui ne le sauroit pas si bien que moy II 18. *un qui faisait le maistre d'hostel* II 82. *à la voix d'un qui disoit* II 133. *Innocence ... raconte d'un qui preschoit* II 207. *en la presence de l'un qui l'avoit offensé* II 211. *la fille d'une qui en sa jeunesse a este bonne compaigne* II 255. *Que si quelcun ou une se fust endormie d'aventure* I 42.

Likaså i gfrn. ⁷⁾ Mätzner anför följ. ex. hos Joinville: *Et luy fut amené ung qu'on appelle Estienne Boyleau.* Det förekommer ofta hos 16:de århundradets författare och icke så sällan äfven hos 17:de århundradets ⁸⁾ t. ex. *un qui doit présuppose un qui prête* (Malh.) Haase anmärker att Corneille senare ändrade un öfveralt till quelqu'un.

Detta bruk är nu föråldradt. ⁹⁾

b) i betydelsen »några» utan artikel, då det förbindes med *autres*:

uns de Rennes, autres de Dinan, aucuns de Lambale II 71. *offices pour gouverner uns en une Province, et autres en l'autre* I 68. *toutesfois ont le bruit d'avoir amené beaucoup de coustumes en ce pays, unes bonnes, autres mauvaises* I 90.

¹⁾ Rem. III 297, 298. ²⁾ Littré, Lücking § 451, 4 g. ³⁾ Gessner II 28. ⁴⁾ Haase, S. U. 60. ⁵⁾ Raumair, Henri de Val. 32. ⁶⁾ Brunot 358. ⁷⁾ Mätzner I 36 och 453, Brunot 364. ⁸⁾ Haase, Fr. S. § 49, Littré, Benoist 108, Darmesteter § 181. ⁹⁾ Brunot 364.

Äfven detta gammalfranska bruk har upphört.¹⁾ I moderna frn måste nämligen artikeln utsättas.

§ 89.

Subst. *chose* begagnas ensamt såsom obest. pron. = *quelque chose* el. *rien*, hvilket nu är obrukligt.

les ignares qui par leur impudence non debatue cuydent avoir bien triomphé, et dit chose qui en vaille la peine II 128. *dit n'avoir fait, dit, ni ouy en sa petite mestairie de Laurentin, chose qui luy ait despleu* II 363.

Likaså Villehardouin:²⁾ *mult fait mal qui par paor de mort fait chose qui li est reprouvée à toz jors*; Joinville: *garde-toy de faire chose qui à Dieu desplaie; que je ne feisse ne deisse chose, se touz li mondes le savoit, que je ne l'osasse bien faire*; Commynes:³⁾ *Se il avoit faict ne dict chose qui fust contre l'honneur*.

Jfr bruket i koncessiva satser § 90, 5 a).

§ 90.

Såsom *indefinita rel. pronomina* begagnas

1. *quel* i förening med subst. och adv. *que*:

de quel costé qu'on le veuille prendre II 47.

Jfr i gfrn: *quel part qu'il alt; de quel ore qu'il venist*.⁴⁾ Af denna nu föråldrade konstruktion uppstod i 12:te århundradet den nu brukliga *quelque ... que*, på det sätt, att ett *que* pleonastiskt lades till *quel*.⁵⁾ Ehuru sällsynt redan i 16:de årh., förekommer den ännu, egenomligt nog, hos Molière t. ex. *En quelle lieu que ce soit; quelle violence que je me fasse*,⁴⁾ och hos Offray t. ex. *L'évêque donna les mains et pouvoir au prieur de les épouser en quelle église qu'il voudroit*.⁶⁾ Vaugelas gör följande anmärkning:⁷⁾ »C'est une faute familière à toutes les Provinces, qui sont delà la Loire, de dire, par exemple, *quel mérite que l'on ait, il faut être heureux*, au lieu de dire, *quelque mérite que l'on ait*, & c'est une merveille, quand ceux qui parlent ainsi s'en corrigent, *quelque séjour qu'ils fassent à Paris ou à la Cour*.

2. *quel* och predikativt *que*:

Comme les Romains, ..., qui ne créèrent onc Sénateur, ne donnerent l'ordre de Chevalerie, à quel qu'il fust, s'il n'estoit issu de noble famille, et riche de quatre cens sesterces II 360.

Detta exempel är anmärkningsvärdt därför att hela uttrycket *quel qu'il fust* är styrdt af prep. och således fattadt ss. ett subst. = moderna franskans *qui que ce fût*.

3. *quelque* (med följ. subst. el. adj.) *qui, que* (= nfrn, jfr Lücking § 249):

car quelque prince qui fust II 373. *quelque chose qu'il en soit* II 47. *quelques pas mesurez, et à la Spondaïque qu'il fit* II 104. *quelque grand et digne que l'homme soit* II 84. *quelque diligente recherche qu'il en fist* II 94.

Jfr för bruket i gfrn ofvanstående mom. 1.

4. *quoy que* (= gfrn och nfrn):

Quoy qu'il en soit II 31.

5. *quiconque* (predikativt) = *quelque*:

Lecteur, quiconque vous soyez, aidez moy etc. I 250.

Jfr Garnier:⁸⁾ *et vous salue, ó Dieux, Quiconques soyez-vous; Quiconque Prince tu sois... pense ... que*.⁹⁾

¹⁾ Brunot 364. ²⁾ Haase, S. U. 60. ³⁾ Brunot 353. ⁴⁾ Schmidt 50. ⁵⁾ Jfr Weissgerber Nfrz. Zschr. Bd VIII p. 308, Haase, S. U. 54, 55, Lücking § 249, noten ¹⁾. ⁶⁾ Hellgrewe 18. ⁷⁾ Rem. I 375. ⁸⁾ Haase, Garnier 25. ⁹⁾ Procop 50.

Detta bruk förekom, enligt Haase, ofta i 16:de årh. Enstaka exempel därpå finnas äfven hos Malherbe och Lafontaine.¹⁾ Numera är det föråldradt.²⁾

I sammanhang med ofvanstående redogörelse må anföras några exempel på andra i gammalfranskan brukliga, nu föråldrade, generaliserande satser med koncessiv betydelse:

a) en relativsats med verbet i subjonctif sluter sig till ett subst. utan artikel i nekande sats:
le Roy Charles huitiesme promet au Pape qu'il luy presentera toute obeissance personnelle, ne l'offensera en chose que ce soit II 317.

Jfr Villehardouin:³⁾ *ne vous tenez pas à chose, que je en deisse*; Joinville: *li Saiges dit que mesaise que li om ait ou cuer, ne li doit parer ou visaige*.

b) en relativsats utgör jemte sitt bestämningsord andra leden af en jämförelse:
avec un aussi grand savoir qu'on ait veu de son temps II 85. *place autant bien armee, qui soit en ce Royaume* II 168. *ils sont autant advisez qu'en autre saison qui ait ja pieça passé* II 53. *Si faut-il cependant que je dye ce pays et Duché de Bretagne estre dit à bon tiltre et enseigne, La Province aussi entiere et moins meslee et bigarree de sang et familles estrangeres qu'autre qui soit aux environs d'elle* II 371.

Jfr härmed hos Monluc:⁴⁾ *Il y a de tromperie en nostre mestier plus qu'en aultre qui soict*; samt med afseende på bruket af subj. i det nyaste språket, sådana ex. som: *L'interprétation est aussi bonne qu'on la puisse espérer* (Le Figaro). *Voilà les deux mots ... auxquels, si vous coulez faire de cet enfant un homme vraiment utile et aussi heureux qu'on puisse l'être en ce monde, il faut que vous répondiez tout de suite et très clairement* (Alex. Dumas fils).⁵⁾

c) en relativsats inledes med *là part où*:

tousjours vouloit commander, là part où il fust, le tout II 204.

I moderna franskan begagnas ännu, om ock sällan, *où ... que*.⁶⁾

d) koncessiva satser med *tant* och verbet i subj. äro ganska vanliga:

et n'y a dix voire douze femmes, tant haut huppees puissent elles estre, ... qui peussent soustenir si furieux coups et chocs umbilicaires II 134. *je vous prie, dit du Plessis, estre un tant soit peu ouï* II 277. *ceux qui vouloient, tant peu fust, faire les doux yeux* II 7. Andra ex. II 61, 100, 158, 167, 240, 311.

I moderna frn återstår af detta gammalfranska bruk uttrycket *tant soit peu*.⁷⁾

¹⁾ Haase, Fr. S. § 45. ²⁾ Lücking § 247, Anm. 1. ³⁾ Haase, S. U. 55. ⁴⁾ Ringenson 55. ⁵⁾ Exempler äro benäget meddelade af lektor Ling, som fäst uppmärksamheten på detta bruk. ⁶⁾ Jfr Lücking § 248, Anm., Ayer § 307, B. 4 p. 661, Weissgerber Nfrz. Zschr. Bd VIII 312. ⁷⁾ Lücking § 332, Anm. 2, ¹⁾.